

EXAMENSARBETE
Hösten 2007
Lärarytbildningen

Böckers magiska kraft
Lässtunder i förskolan

Författare
Susanne Bengtsson
Lina Svensson

Handledare
Wiveca Friman

Böckers magiska kraft

Lässtunder i förskolan

Abstract

Uppsatsens syfte är att undersöka och synliggöra hur förskollärare använder sig av barnlitteratur i förskolan. Den visar på vilka sätt förskollärare arbetar med barnlitteratur och hur lässtunder planeras samt vilken roll barnlitteraturen har i förskolan och vilken betydelse det kan ha för barns utveckling, fokuserat på den språkliga utvecklingen. I den empiriska metoddelen har semistrukturerade intervjuer tillämpats. Intervjuerna har gjorts på sex olika förskolor i olika kommuner och informanterna är verksamma förskollärare. Analysen visar att det finns ett intresse för barnböcker på samtliga förskolor och att barnlitteratur används i varierad mängd. Förskollärarnas medvetenhet, reflektion och planering av lässtunder är i de flesta fall bristfälliga. Det finns ett fåtal förskollärare som medvetet visar barn att barnlitteratur är av stor betydelse och de försöker bevara läslusten hos barnen.

Ämnesord: Förskola, Barnlitteratur, Barnböcker, Språkutveckling, Läsmiljö,

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Syfte.....	6
1.3 Definition av återkommande ord	6
1.4 Disposition	7
2. FORSKNINGSBAKGRUND	8
2.1 Den betydelsefulla läsningen och det genuina samtalet.....	8
2.2 Förskolläraren och det språklekande barnet.....	10
2.3 Barnböcker i dagens samhälle	12
2.4 Val av barnböcker.....	14
2.5 Lässtunder och miljön i förskolan.....	16
2.6 Bearbetning och uppföljning kring läsandet	19
3. PROBLEMPRECISERING OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	23
4. EMPIRI	24
4.1 Val av metod och material	24
4.2 Etiska principer.....	25
4.3 Val av undersökningsgrupp	25
4.4 Resultat av datamaterial.....	26
4.4.1 Förskollärarnas allmänna syn på barnlitteratur och dess betydelse för arbete i förskolan.....	26
4.4.2 Förskollärarnas syften med att använda barnlitteratur i barngruppen	26

4.4.3 Planering av lässtunden.....	27
4.4.4 Tidpunkter för lässtunder.....	29
4.4.5 Lässtundens längd.....	30
4.4.6 Läsmiljön.....	30
4.4.7 Barngruppens storlek vid lässtunder.....	31
4.4.8 Pedagogens prioriteringar vid litteraturval.....	33
4.4.9 Barnens påverkan av litteraturval.....	35
4.4.10 Förskollärarnas uppföljning och bearbetning kring barnlitteraturen.....	36
4.4.11 Övriga kommentarer från informanterna.....	38
4.5 Analys av resultat.....	40
5. DISKUSSION.....	42
5.1 Förskollärares planering och genomförande av lässtunder....	42
5.2 Barnlitteratur i dagens mediala samhälle.....	44
5.3 Förskollärares bearbetning och vidareutveckling av lässtunder.....	45
5.4 Potentiella effekter av lässtunder samt förskollärares uppdrag.....	46
6. SAMMANFATTNING.....	48
REFERENSER.....	50
Barnlitteratur som nämns i Resultat- och analysdel.....	51
Bilaga 1 Syftet med sagostunden.....	52
Bilaga 2 Intervjufrågor till 6 förskollärare.....	53

1. INLEDNING

Inledningsvis presenteras en tidigare undersökning vars resultat är relevant för våra frågeställningar (Kåreland, Lindh - Munther, 2005). Sedan följer delar av Lpfö98s riktlinjer för arbete i förskolan samt syftet där vi klargör varför vi valt att undersöka det valda området. Slutligen finns en definitionsdel där ord som återkommer i arbetets samtliga kapitel förklaras.

1.1 Bakgrund

Vi läste en undersökning som gjorts i artikeln "Förskolan som litterär miljö" (Kåreland, Lindh - Munther, 2005) som visar en bild av hur förskolepedagoger använder och bearbetar barnlitteratur. Resultatet av undersökningar tyder på att förskolepedagoger tänker olika kring arbete med barnlitteratur. Deras syfte är oftast att böcker ska ha en sövande funktion. I Kårelands och Lindh-Munthers undersökning har det framkommit att pedagogerna oftast läser sagor innan maten och att de flesta även har en planerad sagostund efter maten, en så kallad "läsvila". Undersökningen visade att "spontanläsning" sker endast en till två gånger i veckan. Pedagogerna menade att det beror på att det inte finns tid till litteratur i verksamheten. Andra pedagoger förklarade att de försöker ta vara på de tillfällen som ges till läsning eller berättande. En del av pedagogerna ansåg sig bli tvingade att säga nej eftersom det inte fanns någon möjlighet att hinna läsa sagor, när barnen kom och bad om en lässtund. Kåreland och Lindh- Munthers artikel gjorde oss nyfikna på hur förskollärare egentligen arbetar med barnlitteratur i förskolan. Är det en allmänt korrekt bild av hur förskollärare tänker kring och arbetar med barnlitteratur?

Läroplanen för förskolan, Lpfö98, uppvisar om vikten att arbeta med språkutveckling hos barnen.

Språk och lärande hänger ouplösligt samman liksom språk och identitetsutveckling. Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen. (Skolverket, 2006, s 6)

För att kunna förstå sin omvärld och sin kulturs historia anser vi att det är viktigt att barn får ta del av vår gemensamma bakgrund. Det är pedagogernas skyldighet att se till att barnen har tillgång till varierande material som berättar om vårt samhälle. Vi anser att litteraturen är ett oundgängligt instrument för barns utveckling eftersom det innebär ett mångsidigt arbetsmaterial.

I förskolans uppdrag ingår att såväl utveckla barns förmågor och barns eget kulturskapande som att överföra ett kulturarv - värden, traditioner och historia, språk och kunskaper - från en generation till nästa [...]. Medvetenhet om det egna kulturarvet och delaktighet i andras kultur ska bidra till att barnen utvecklar sin förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. (Skolverket, 2006, s 5)

Hos ett litet barn börjar språkutvecklingen intensifieras mellan ett och två års ålder. Det är då förskolans värld introduceras för de flesta barn. Språket är vårt väsentliga kommunikationsmedel och för att ett litet barn ska erövra språket är det viktigt att det får höra och använda språket regelbundet. Barn lyssnar och härmar sin omgivning. Vuxna måste ständigt uppmuntra barnens språklek, såväl i hemmet som på förskolan. Böcker och läsning är, enligt vår uppfattning, den mest självklara vägen till språkutveckling. Därför anser vi att det bör läggas stor vikt vid planering, genomförande och uppföljning av arbete med barnböcker i förskolan. Förskollärare har en viktig uppgift att hjälpa barnen utveckla en god språklig grund innan de börjar skolan där kraven på deras kunskap höjs.

1.2 Syfte

Vi ämnar klargöra hur ett antal förskollärare planerar lässtunder och på andra sätt arbetar med barnlitteratur. Vi vill undersöka hur förskollärare bearbetar barnlitteratur och även diskutera vilka konsekvenser det kan ha för barns språkliga utveckling. Vi vill även granska vilken roll barnlitteratur har i dagens förskola och samhälle.

1.3 Definition av återkommande ord

Barnlitteratur: När ordet barnlitteratur benämns i texten menas all litteratur som läses och på olika sätt används bland barn. Det kan innefatta allt ifrån sagor, vardagsberättelser, pekböcker, kapitelböcker och viss facklitteratur.

Lässtund: När ordet nämns i uppsatsen avses de i förväg planerade stunder som förskolläraren använder sig av barnlitteratur tillsammans med barnen, exempelvis vid högläsning eller muntligt berättande.

Pedagog: När ordet pedagog eller lärare nämns i texten syftar vi på utbildade förskollärare som arbetar i förskolan. Enligt Svenska Akademiens ordlista (1998, s 640) betyder ordet pedagog; ”undervisare, uppfostrare och lärare”

Sagopåse: När ordet benämns på varierande ställen i uppsatsen syftar det på en påse innehållande en bok och tillverkad rekvisita utifrån berättelsen i boken. Det kan till exempel vara dockor föreställande huvudkaraktärer eller annat som är centralt i bokens berättelse.

Bokpåse: En bokpåse är en tygkasse innehållande ett antal böcker som är åldersanpassade. Påsarna skickas ut till förskolor av bibliotek och fungerar som minibibliotek på förskolornas avdelningar.

Öppna frågor: Vi syftar på när pedagogen ställer frågor för att ta reda på hur barnet tänker utan att ha färdiga svar. Det finns inga rätt eller fel svar.

1.4. Disposition

Dispositionen avslutar kapitel 1 och följs av kapitel 2, forskningsbakgrunden, vilken är indelad i sex underrubriker. Efter forskningsbakgrunden kommer kapitel 3 som är problemprecisering och frågeställningar. Den empiriska delen utgör kapitel 4 och är indelad i fem rubriker och elva underrubriker. Därefter kommer diskussionen som utgör kapitel 5 med fyra underrubriker. Efter diskussionen följer kapitel 6 som är en sammanfattning. Slutligen i kapitel 7 finns referenser över litteratur som bearbetats och efter det följer bilaga 1 Syfte med sagostunden och bilaga 2 Intervjufrågor till 6 förskollärare.

2. FORSKNINGSBAKGRUND

Varierad litteratur och artiklar studeras och bearbetas för att få kunskap om områdets tidigare forskning. I forskningsbakgrunden kommer barnets utveckling att behandlas, främst fokuserat på den språkliga utvecklingen. Forskning belyser läsandets och samtalets betydelse för små barns utveckling samt förskollärares roll i barnets språkutveckling. Barnbokens plats i dagens samhälle granskas. I sista delen av litteraturgenomgången diskuteras hur förskolor anpassas för läsning, hur lässtunder kan te sig och hur förskollärare arbetar med böcker samt hur de bör vidareutveckla barnlitteratur i förskolan, enligt tidigare forskning.

2.1 Den betydelsefulla läsningen och det genuina samtalet

I detta stycke redovisar vi hur olika forskare ser på läsning och verbal kommunikation och dess betydelse för små barns utveckling. Barnets språk ligger i fokus men vi granskar även vuxnas roll i barnets språkutveckling.

All inlärning sker genom att barnet tolkar sin omgivning utifrån sin verklighet (Vygotskij, 1995). Alla individer formas av erfarenheter som styr tänkandet. Vårt tänkande styr i sin tur våra handlingar och Vygotskij menar att det är i denna process som inlärning sker. Inlärning försiggår inom varje individ och på så sätt är alla lärare, oavsett om vi är barn eller vuxna. Barnet bör ständigt utmanas i sitt kunskapssökande och varje barns befintliga kunskaper ska ses som en stor tillgång. Alla individer bör lägga styrka på att vara öppna för rika upplevelser eftersom det ger mer att samtala om. Vidare menar Vygotskij att alla är verbala i sitt tänkande och alla har ett inre språk som är viktigt att ständigt utveckla vidare.

Ekelund (2007) diskuterar vuxnas roll i barns utveckling och menar att yngre barn är inte enbart i behov av uppmärksamhet utan det största behovet är den renodlade samvaron då vuxna lyssnar, tar sig tid och fungerar som inspirationskällor mot kunskap och nytänkande. Barn påverkas konstant av sin omgivning och det är de vuxna i barnets närhet som formar dess grundläggande värderingar och synsätt. Lindqvist (1996) resonerar kring hur vuxnas agerande påverkar leken med språket. Genom att de vuxna tar en aktiv roll i läsande och i språklek ger de barn tillfälle att uppleva böckers handlingar och olika karaktärer på ett nära sätt. Vuxna är representanter för barnlitteraturens värld och det är genom deras engagemang

och inlevelse som barns intresse för skriftspråkets värld ökar. Lindqvist menar att barnen sedan kan känna igen sig själva i böckers karaktärer och leva sig in i andras omvärld, för att på så sätt få en ökad förståelse för sin egen. ”För att få kunskap om omvärlden krävs en dialog” och med detta menas att samtalet mellan barn och vuxna är väsentligt för att öka barnets intresse för leken (Lindqvist, 1996, s142). Författaren anser att vuxna måste fungera som inspiratörer som genom sitt engagemang gör barnen till aktiva deltagare i en gemensam lekfull och fantasirik tillvaro.

Många nyblivna mammor och pappor är bekymrade över när de ska börja läsa för sina barn (Dejke, 2006). Författaren menar att det inte finns någon särskild ålder att börja läsa för barn. Föräldrarna får helt enkelt prova sig fram för att kunna upptäcka när ens barn verkar finna ett intresse i böcker och läsning. Dejke säger att barnets nyfikenhet på böcker oftast infinner sig innan barnet har nått sitt första år. Söderbergh (1988) anser att det är viktigt för vuxna att vara medvetna om sitt språk då de samtalar med barn. De vuxna måste förmedla barnens gemensamma omvärld med ett tydligt illustrativt språk som barnen kan förstå och relatera till. Det goda och växande verbala samspelet mellan vuxna och barn bör vara utgångspunkten för vidare utveckling av språket. Söderbergh anser att läsning av böcker är det huvudsakliga målet för det lilla barnets behov av upplevelser och kunskap kring läsning. När det gäller läsande av böcker måste den vuxne berätta bokens handling för att det barn som inte ännu lärt sig läsa ska förstå berättelsens innehåll och kunna ta lärdom av den. Söderbergh menar att barns läsintresse styrks om det omges av ömsesidigt intresse för litteratur hos de vuxna i barnets närmiljö. Effekterna av ett gemensamt litterärt intresse kan bli att barnet blir en skicklig läsare. Genom att regelbundet läsa med barnen kan de vuxna tydligt visa språkets funktioner och användningsområden, vilket i sin tur gör det lättare för barnen att hitta sin egen väg till läsningen.

Den tidiga läsningen leder till spontan skrivning, en fri, skapande skrivning som ingår i en ouplöslig förening med teckning, målning och lek och som därför är äkta barnkultur i betydelsen kultur skapad av barnet själv. (Söderbergh, 1988, s139)

Svensson (1995) säger att om vi vill ge barnen ett välutvecklat språk är böckerna det bästa redskap vi har. Eftersom alla författare uttrycker sig språkligt olika i sina böcker, får barnen upptäcka olika skrivsätt och får därmed en större inblick i hur olikartat vårt språk är. Granberg (1996) poängterar hur viktigt det är att vuxna skapar förutsättningar till sagoläsning från de allra första åren i barnets liv. Om vi introducerar sagor i tidig ålder utvecklar barnet sin föreställningsförmåga och fantasi vilket ökar ordförrådet samt att de får lättare att uttrycka sig

i olika verbala sammanhang. Författaren anser att detta även gynnar barnens förmåga till att bilda egna tankeskapelser i huvudet. För att kunna se och skapa egna inre bilder menar författaren att barnet behöver få höra och se bilderna från sagoboken ett flertal gånger.

2.2 Förskolläraren och det språklekande barnet

I denna del belyses forskares synpunkter på förskollärarens ansvarsområde och pedagogens roll i barnets språkliga utveckling. De färdigheter och kunskaper som krävs av pedagogen diskuteras liksom hur det språklekande barnet bemöts i förskolan.

För att utmana barnet vidare måste pedagoger ha en förförståelse och en kunskap om det enskilda barnets behov och tidigare erfarenheter. Vygotskij (1995) anser att det är viktigt att vara medveten om barns förmåga att lära av varandra och det bör tas till vara i all undervisning. Författaren anser att om utveckling ska ske måste vi inse att alla är beroende av varandra. Genom att delge erfarenheter och ta till vara på varandras kunskaper kan gemensam utveckling ske genom socialt samspel. Vygotskij menar också att fantasin är en oerhörd tillgång i barns utveckling och den bör stimuleras ständigt, genom barnets hela utbildning.

I artikeln ”Att få en syl i vädret” påpekar Tuomela att pedagogerna måste ta till vara de vardagliga situationerna i förskolan, annars tappar de viktiga tillfällen att arbeta med barnets språk (Tuomela, 2002). När barnen själv försöker arbeta med sitt språk i sådana situationer är det väsentligt att pedagogerna uppmuntrar barnet. Vidare menar författaren att olika former av berättande bör bearbetas mycket i förskolan. Barnen bör få möjlighet att öva sig i att argumentera, beskriva, planera och redogöra för konsekvenser. För att stimulera barns språkutveckling menar Pramling och Sheridan (2006) att det är viktigt att vuxna i barnens omgivning uppmuntrar till konversationer i olika sammanhang. Det är viktigt att samtala med de allra minsta barnen för att de ska få en bra grund att stå på.

Barnen kan också ”författa” egna böcker och berättelser, i vilka de ritar, målar och skriver på sitt eget sätt. Under dagen bör både yngre och äldre förskolebarn ha möjlighet att skriva, läsa och berätta på sitt eget sätt i så väl planerade aktiviteter, funktionella sammanhang som i vardagliga situationer. (Pramling & Sheridan, 2006, s 76)

Författarna påpekar hur viktigt det är med bearbetning av sagor och av barns vardag. Pramling och Sheridan anser att alla barn ska ha en möjlighet att kunna bearbeta olika upplevelser och känslor. För att kunna ge barnen förutsättningarna och för att bearbeta upplevelserna, krävs det att barnen ska kunna ha tillgång till både rum och rekvisita som inbjuder till fantasins

värld. Författarna anser att det är viktigt att vuxna låter barnen leka så länge de vill i sina olika roller. Oavsett vad barnen bearbetar i leken måste de få utlopp för sina känslor tills de själva känner sig nöjda.

Granberg (1996) belyser sagor som en del av vår kultur och menar att genom sagan kan man skapa förståelse för såväl samhället och som den egna individens känslor och beteende. Författaren beskriver tydligt sagans pedagogiska möjligheter i *Småbarns sagostund, kultur språk och lek* (Se bilaga 1). Henriksson (2006) påpekar vikten av att de som läser eller berättar för barnen måste ha intresse och kunskap i hur man kan bearbeta litteraturen på ett pedagogiskt sätt. Eftersom talspråket och skriftspråk är universella sätt att kommunicera, menar Henriksson att en eventuell lösning bör finnas i arbetssätt med de båda språken. Dahlgren et al (2006) anser att talspråket har en naturlig utvecklingsprocess i samtalen mellan barn och vuxna i deras närhet. För att pedagogen ska kunna hjälpa barn in i skriftspråkets värld är god kunskap om varierade tillvägagångssätt väsentlig. Dahlgren et al anser inte att barn måste lära sig bemästra läsning och skrivning redan i förskolan eftersom de anser att det finns så mycket annan kunskap de fokuserar på då. Författarna menar att det viktiga inte är vid vilken ålder barnen lär sig läsa och skriva utan det handlar om att utgå från individens behov och erfarenheter. Det är väsentligt att inläringen sker i barnets vardag, i naturliga sammanhang, för att uppnå gott resultat. Dahlgren et al resonerar kring att läsning och skrivning tyvärr oftast lärs ut, i första hand, på grund av samhällets begäran och inte baserat på den lärande individens behov. Läs- och skriv- inläring har formellt sett ett mycket litet utrymme, vilket beror på skolans fullständiga dominans över området. Föräldrar känner rädsla över felaktig inläring och förskollärare tycker sig sakna den sakkunskap som tycks behövas för att stimulera barnens läs- och skrivinläring.

Det finns ett flertal olika åsikter kring små barns läsinläring och rädslor kring de konsekvenser som barnet eventuellt kan erfara senare i livet (Svensson, 1995). Är det bra att lära små barn att läsa eller hämmas deras kreativitet och fantasi? Tappar barnet intresset för läsning när det börjar skolan och blir deras sociala kompetens lidande? Svensson anser att de eventuella konsekvenser som ofta uppmålas inte kan generaliseras över alla barn och hon påpekar att all undervisning ska enligt rådande styrdokument individanpassas, vilket innebär att pedagogerna bör se till individens intresse och behov. Författaren menar att små barn behöver ständig språklig uppmuntran och det är oerhört väsentligt att det är av kvalitet

eftersom barnets allmänna utveckling också berörs. Detta måste pedagoger ha kunskap om så föräldrar kan informeras om hur de på ett naturligt sätt kan arbeta med språkstimulans i hemmiljön.

Fagerli et al (2001) diskuterar vikten av muntligt berättande och menar att berättelsens fantasifulla karaktär både bevarar och utökar språkkunskapen hos barn. Författarna diskuterar även läroplanen för förskolan, Lpfö98, och tolkar uppdraget kring arbetet med språkutveckling som att det främst ska utgå från det som barnet intresserar sig för. Medveten språkträning ska falla naturligt i verksamheten och aktivt uppmuntras dagligen. Författarna påstår att böcker används flitigt i förskolan och de vuxna har regelbundet lässtunder med barnen. Böcker tillhör en viktig del av arbetet i förskolan och för att försöka öka förståelsen för olika kulturer och för att barn från andra länder ska känna samhörighet menar författarna att det är väsentligt att ta in barnlitteratur från olika länder i verksamheten.

2.3 Barnböcker i dagens samhälle

Barnbokens betydelse i dagens mediala samhälle avhandlas och en variation av författare ger sin synpunkt på hur barnboken prioriteras och hur framtiden ser ut för barnlitteraturen. Hur läsningen bör förändras för att bevara läslust hos barn diskuteras också.

Chambers (1995) diskuterar den muntliga traditionens betydelse för vår kultur och visar att berättande alltid har haft en självklar plats bland människor sedan urminnes tider. Genom att berätta och lyssna till varandras berättelser lär vi oss förstå livet. Chambers menar att det är tack vare människors berättelser som skönlitteraturen kommit till och den hjälper oss att relatera till andra människor och på så sätt få en djupare förståelse för vårt eget liv. Rhedin skriver i artikeln "Bilderboken som dörröppnare till kulturen" att barnlitteraturen och läsandet är en stor del av den nordiska kulturen (Rhedin, 2002). I vår kultur är pekboken oftast den typ av bok som små barn möter först. Pekboken är en viktig del av barnets utveckling och den är en inkörsport till barnets första läsning. Barnlitteraturen är väsentlig eftersom den tillåter barnen att möta verkligheten, sedd ur olika perspektiv med varierande förebilder (Kåreland, 2001). I dagens samhälle finns ett stort utbud av barnlitteratur som ger barn möjlighet att genom nya upplevelser stimulera fantasin, men samtidigt hitta sin identitet och få en ökad förståelse för sin omvärld. Kåreland menar att goda förhållanden måste skapas kring läsning

eftersom läslusten är öppningsporten till fortsatt lärande. Författaren påpekar bokens kamp om överlevnad och anser att det är en ständig kamp om barnens intresse. För att barn ska intressera sig för böcker bör de få möjlighet och tid till läsupplevelser. Kåreland är av den uppfattningen att de flesta barn idag ställer sig kritiska till att behöva läsa böcker och deras läsförmåga är försämrad. Författaren anser att det är något vi bör oro oss över. Enligt Kåreland har barnens lästid med vuxna i hemmet minskat rejält, trots att det finns mycket barnlitteratur att tillgå i dagens samhälle. Det beror på att det idag finns en annan syn på barnlitteratur. Barnboken har inte samma värde som exempelvis TV, dataspel och Internet. Författaren menar att vi måste synliggöra litteraturens värde och skapa en positiv attityd till böckerna och dess möjligheter. En undersökning har gjorts bland ungdomar som slutat i grundskolan och resultatet visade att 20 % av de barn som slutat skolan knappt kunde skriva och läsa. Kåreland vill påvisa vikten av att börja läsa barnlitteratur i tidig ålder eftersom det påverkar läsinläringen. Barn som växer upp i en understimulerad språklig hemmiljö, får det svårare i skolan. Författaren menar att trots barnets kontakt med språkets alla former i skolan, kan det ändå bli svårt för barnet att ta igen det som har gått förlorat under tidigare år.

Henriksson (2000) resonerar kring dagens samhälles syn på barnboken och menar att boken kan komma att vara i kris om inte alla, i synnerhet lärare och föräldrar, fortsätter läsa för barnen. De måste visa att det fortfarande finns ett stort behov efter böcker. Författaren menar att böcker inte prioriteras högt i dagens samhälle. Många bibliotek saknar pengar och stängs igen. Andra bibliotek kan hålla öppet men har knappt råd att köpa in nya böcker. I *Barn och Böcker* ifrågasätter Ekelund (2007) samhällets medvetenhet kring barns läsvanor. Sedan några år tillbaka har statistik kring barns läsvanor minskat radikalt eftersom undersökningar inom området ses som onödiga kostnader. Författaren anser att dagens vuxna inte vet hur och vad barn läser och i synnerhet inte förskolebarnen, vilket påverkar deras läslust. Om inte vuxna engagerar sig och visar att läsningen är betydelsefull kan barnen helt tappa motivationen till att läsa.

I artikeln "Litteratur og Laereplaner" (*Nedslag i børnelitteraturforskningen Årgang 7, 2006*) är Eskebaek Larsen av den uppfattningen att svenskar tar stor nytta av barnlitteratur i det pedagogiska arbetet. Efter en närmare granskning av svenska undersökningar ändrar författaren uppfattning och menar att svenskar läser mycket men bearbetar inte läsningen. Eskebaek Larsen menar att detta tycks vara en allmän spridning i de nordiska länderna och ställer sig kritisk till bristen på uppföljning och bearbetning. Författaren anser att pedagogerna

läser böcker men reflekterar inte över bokens innehåll eller vad barnen får ut av de böcker som läses.

Traditionella böcker kommer att ersättas mer och mer med datorn (Lindö, 2002). Författaren förklarar att dagens tekniska framgångar har gjort att man genom olika datorprogram och Internet kan få böcker upplästa för sig på datorn. Att läsa eller lyssna via en dator går ut på att läsaren kan anpassa bokens text efter sitt eget behov. Med det menar Lindö att texten kan bli uppläst i olika svårighetsgrader och olika språkval kan göras. Läsaren kan på så sätt klicka sig fram på datorn och välja det alternativ som passar bäst. Läsaren kan dessutom välja vilket avsnitt som han/hon ska börja lyssna på. I de här olika programmen finns det även bilder att titta på under tiden som berättelsen läses upp.

I framtiden kommer denna typ av litteraturläsning säkert att bli ett vanligt inslag i vardagen då vi själva kan gå in och interagera med texten och bli medskapande som både läsare och skrivare.(Lindö, 2002, s233)

2.4 Val av barnböcker

Detta stycke handlar om utbudet av böcker i förskolan, vad som påverkar bokvalen, vikten av att välja rätt böcker, och att ha kunskap om de böcker som väljs.

Enligt Kåreland och Lindh–Munther i artikeln ”(S)könlitteraturen i förskolan” har det framkommit att barnen ofta har ett stort urval av olika böcker och författare att välja bland i förskolan (Kåreland, Lindh Munther, 2005). Författarna menar att pedagogerna måste se böckernas möjligheter ur ett pedagogiskt synsätt. Då finns det stora möjligheter att bearbeta och styra upp barns olika behov med hjälp av litteratur. Kåreland och Lindh - Munther poängterar även hur viktigt det är att vi låter barnen få vara med och göra egna tolkningar av böckerna och att de får göra en jämförelse utifrån sin egen erfarenhetsvärld. Vikten av att välja barnlitteratur med omsorg belyses av Dahlgren et al (1999). Författarna konstaterar att merparten av barnböcker innehåller bilder. Det lilla barnet studerar och tolkar bilderna i boken medan den vuxne läser texten. Om bilderna inte överensstämmer med textens innehåll uppstår ofta problem hos barnet. Barnet accepterar inte den berättade texten till bilden utan vill att läsaren är utförligare eller förändrar bokens text så att den stämmer överens med barnets tolkning av bilden. Författarna menar att detta är en viktig del av barns förståelse för läsning eftersom de vid ett senare skede förstår att bild och text är olika sätt att förmedla ett budskap.

Varje förskola bör ha en mångfald av böcker att tillgå (Fagerli et al, 2001). Det ska vara stor variation på böcker som används beroende på åldern på barnen. Författarna menar att pekböcker är till för de yngsta medan de äldre barnen bör ha fler möjligheter att välja olika svårighetsgrad på böcker. Henriksson (2000) anser att vuxna måste ha ett genuint intresse för böcker om berättelserna ska kunna göras rättvisa när de läses för och med barnen. Det är även viktigt att kunna se vilken bok som passar i den rådande situationen, det vill säga ha ett visst förråd av böcker både på förskolan men även i huvudet. Henriksson påvisar att böcker måste synliggöras för barn vid olika tillfällen och på varierande sätt för att stimulera deras läslust. Vidare är författaren kritisk mot det slapphänta sätt som många pedagoger använder böckerna i sin verksamhet. Det måste finnas en variation på böcker och de böcker som finns i verksamheten måste ha kvalité för att barnen ska fatta intresse för dem. Samtliga lärare bör nog kontrollera och läsa de barnböcker som köps in eller lånas.

Ekström och Isaksson (1997) lyfter vikten av att som läsare ha läst boken i förväg innan boken läses för barnen för att kunna vara beredd på bokens innehåll, om den är skrämmande, känsloladdad eller underhållande. Bokens innehåll kan ha stor effekt på barn både positivt och negativt och därför är det viktigt att känna till de böcker som väljs. Svensson (1995) påpekar också vikten av att den vuxne själv måste läsa boken innan den läses för yngre barn. Det kan finnas avsnitt i boken som kan verka skrämmande eller väcka anstöt och därför är det viktigt att den vuxne har kunskap om detta för att eventuellt kunna välja en mer lämplig bok. Den som läser boken bör vara väl införstådd med bokens innehåll för att kunna återge berättelsen på ett intressant sätt med hjälp av både sin röst och sitt kroppsspråk. Författaren menar att om inte kunskap om bokens innehåll finns kan den presenteras på ett tråkigt sätt och konsekvensen blir att barnen tappar intresset. När man läser eller berättar är det mycket viktigt att använda sig av ett skiftande tonfall samt att visa ett tydligt ansikts- och kroppsuttryck. Svensson anser att ju yngre barnen är desto viktigare är det att använda sig av uttrycksmedlen på olika sätt. Chambers (1995) resonerar kring valet av böcker och berättelser och menar att berättaren inte ska vara rädd att fråga sin publik om råd. Berättaren bör inte heller vara rädd att göra misstag eftersom lärdomar kan dras av misstagen.

2.5 Lässtunder och miljön i förskolan

Här redovisas forskares syn på vad förskollärarens syfte med lässtunder bör vara, böckernas funktion och hur lässtunder kan och bör se ut. Författare tar upp rummets betydelse och närmiljöns påverkan på lässtunderna. Läsning i hemmiljö tas även upp.

Granberg (1996) granskar kritiskt den vanligtvis förekommande lässtunden i förskolan. Författaren anser att samtliga pedagoger inom förskolan är ense om att barnlitteraturen bör ha en naturlig plats i verksamheten, men att syfte och lämpliga metoder sällan diskuteras. Enligt Granberg använder förskolepedagoger barnböcker i sitt vardagliga arbete men de reflekterar inte över varför de använder barnlitteratur. Vidare menas att ofta används barnböcker vid högläsning och då med syftet att enbart lugna ner barnen eller få dem att sitta stilla under en viss tidsperiod. Barnet blir passivt, pedagogen för ensam samtalen och tappar därmed barnets perspektiv. Svensson (1998) poängterar att det är viktigt att läsa sagor vid olika tider på dygnet. Sagan ska inte endast verka som ett sövande medel, utan barnet ska få ges tillfällen att få uppleva allt som kan erhållas av en saga. Lindhagen (1997) förespråkar fantasin och menar att den har stor betydelse för barns intresse och förmåga till inlevelse. Författaren resonerar kring läsningens tre viktiga faktorer, berättelsen, berättaren och lyssnaren. Dessa tre är i ständig påverkan av varandra och det påverkar i sin tur arbetet med boken. För att skapa kreativitet krävs ett positivt och tryggt klimat under lässtunden, vilket berättaren måste ange. Faktorer som kan vara av betydelse för att skapa en god läsmiljö är de ritualer som finns vid lässtunden samt rummet eller miljön runt omkring.

Lässtunder är viktigt, menar Svensson (1995), eftersom det ger barnet en förståelse för böckers syfte och funktion. Genom en gemensam läsning kan barnet samtala tillsammans med den vuxne kring de bilder som finns i boken och lär sig förstå att varje bok har ett budskap. En bok är inte ett platt häfte med bilder och meningslös text utan den är en symbol och har något att ge läsaren. Svensson (1998) anser att böcker skapar gemenskap och berättelserna tar en till olika världar och det är genom resorna till de fiktiva världarna som vi får hjälp att förstå vår egen omvärld.

En berättelse kan innehålla många teman som på varierande sätt kan fångas upp i arbetet kring sagan (Pramling et al, 1993). Medvetenhet hos pedagogerna är en självklarhet i arbete med sagor. ”Man vill alltid något med det man gör som pedagog” (Pramling, 1993, s15).

Författarna hävdar att alla förskollärare alltid har en pedagogisk tanke bakom läsningen med barnen, oavsett om lässtunden är planerad eller inte.

I artikelsamlingen *Fickla, avloppsrör och stjärnprickig* diskuterar språk- och litteraturforskaren Susanna Ekström, i artikeln ”Små barns språkvärld”, barnlitteratur i Sverige och hon anser att det är en kraftfull och givande konstform (Ekström, 2002). Trots det har forskning visat att läsningen i hemmet har minskat. Ekström anser därför det vara väsentligt att samtliga pedagoger som möter barnen tar till vara på läsning, såväl i högläsningsform som i det lilla enskilda samtalet kring en berättelse. Enligt författaren förekommer läsning på de flesta förskolor i form av små sagostunder som ofta utförs dagligen. Dessa högläsningstunder räcker emellertid inte utan Ekström anser att det måste finnas fler stunder då läsningen får ta plats i verksamheten. Författaren förespråkar att barnet lockas till läsning genom att sätta böckerna i barnens egen höjd eftersom de då själv får en chans att undersöka och välja bland böckerna. Barnet får då även chans att själv bestämma lästillfälle utifrån sitt eget intresse för en utvald bok. En del förskollärare känner att de inte har möjlighet att lägga upp det arbete de skulle vilja kring läsning och språklek. Ekström menar att detta kan bero på ett flertal faktorer exempelvis tidsbrist, barnens oregelbundna vistelse på förskolan, barngruppens storlek och en mängd andra orsaker.

All form av läsning måste ha en plats och platsen påverkar läsarens förmåga att ta till sig bokens innehåll (Chambers, 1995). Därför är det viktigt att noga välja ut en lämplig plats, beroende på vilket syfte läsningen har. Boken lyfter fram fler faktorer som påverkar lässtunden, exempelvis läsarnas humör, lässtundens tid, vem som har valt boken och i vilket syfte den ska läsas. För att skapa en god läsmiljö bör ett medvetande finnas kring samtliga påverkande faktorer. Chambers anser att de yttre förhållandena har betydelse för vårt handlande. Beteendet styrs av erfarenheter, känslor, kunskap och inställningar. Författaren menar att vårt agerande och vårt förhållningssätt påverkas av yttre omständigheter, vilket är viktigt att vara medveten om när lässtunder planeras och vid utvärdering av resultatet.

När lässtunder ska planeras måste bokval göras med omsorg. Chambers (1993) anser att alla lärare måste göra bokval utifrån vilka behov och tidigare erfarenheter barngruppen har. Planering av lässtunder och val av böcker bör ske i samarbete med kollegor för nå ett gott genomtänkt resultat. Pedagogen kan aldrig förutse vad barnen kommer att tycka om böckerna

men pedagogen bör kunna välja böcker som intresserar barnen. Det leder då till genuina samtal kring böcker och först då kan pedagogen undersöka barnens tankar kring den valda boken. Chambers påpekar att det är av vikt för pedagogen att visa barnen att allas tankar och åsikter är viktiga att framföra i boksamtal. Det lär barnen att berättande och reflektion är viktigt. Genom att tillsammans samtala om boken de precis läst lär barn sig även att lyssna och respektera varandras åsikter.

Dejke (2006) ger råd och tips vad man bör tänka på kring läsningen med barn. Hon säger att en lästund inte behöver vara speciellt avancerad, utan man ska vara sig själv och skildra sagan på sitt eget sätt. Det är bra att använda sig av ett lämpligt hjälpmedel när det är dags att tillkännage sagans början. Om en speciell sak signalerar början är det många barn och särskilt de mindre barnen, som känner trygghet i att veta när sagan börjar. Utöver det skapas det en särskild stämning bland barnen när de får se eller höra den särskilda signalen som talar om att nu är det dags för lästund. Dejke (2006) säger att de som förmedlar sagor till barnen i verksamheten måste anpassa sagorna efter barnens ålder och utgå från vilken erfarenhet de har att lyssna på sagor. Det är viktigt att tänka på hur sagan presenteras, den ska vara lustfylld att lyssna till och utan tvång. Av stor vikt är även att beakta hur sagan är uppbyggd, antalet personer i sagan och längden av sagan är av stor betydelse beroende på hur vana barnen är på att lyssna.

Kåreland och Lindh–Munther har i artikeln ”Förskolan som litterär miljö” gjort en undersökning på olika förskolor för att få en bild av hur förskolepedagoger använder barnlitteratur (Kåreland, Lindh-Munther, 2005). Undersökningen grundar sig på fem olika förskolor. I undersökningen framkom det att de flesta avdelningarna hade barnböcker tillgängliga för barnen, så att de själva kunde gå och välja ut en bok som de ville titta i och läsa ur. På några avdelningar var böcker placerade så att barnen var tvungna att fråga vuxna om hjälp, men barnen hade även tillgång till andra böcker som de själva kunde nå. I Kårelands och Lindh - Munthers undersökning har det framkommit att pedagogerna oftast läser sagor innan maten och att de flesta även hade en planerad stund efter maten, en så kallad ”läsvila”. Vilan varade oftast i en halvtimme och hade syftet att vara sövande. Metoderna för läsandet varierade. En del pedagoger läste sagor utan att visa bilder och bearbetade inte dess innehåll. Andra pedagoger läste sagor, visade bilder och barnen fick vara aktiva under berättelsens gång. Undersökningen visade även att det förekom en tredje version av ”läsvila”

och där pedagogerna använde ett sagoband eller en cd-skiva. Författarna konstaterar att undersökningen visar att så kallad ”spontanläsning” sker endast en till två gånger i veckan. De intervjuade pedagogerna från Kårelands och Lindh- Munthers undersökning anser att det beror på att det inte finns mer tid till litteratur i verksamheten. Några av de andra pedagogerna förklarade att de försöker ta till vara på alla tillfällen som ges till läsning eller berättande för barnen. Pedagogerna ansåg att de tvingas att säga nej eftersom det inte finns någon möjlighet att hinna läsa sagor, när barnen kommer och ber om läsning.

Böcker används oftast i lugnande syfte i förskolan och det är fel att enbart använda böcker på det sättet (Henriksson, 2000). Böcker ska aktivera barnen likaväl som de ska få barnen att slappna av. Henriksson anser att en lässtund ska på ett nästintill förtrollande sätt släppa in barnen i fantasins värld och snarare aktivera barnen istället för att söva dem. Lässtunder ska vara medryckande inte bedövande. Författaren menar att det är vår skyldighet som pedagoger att locka barnen till läsning och lotsa dem genom en mångfaldig värld av böcker. ”Läsa är en härlig nödvändighet! Att läsa med lust innebär att vi kan se det som händer för vår inre syn, att vi kan skapa medan vi läser” (Henriksson, 2000, s 6). Ett samarbete måste formars mellan kunskapssynen på barnet och kunskapen om barnlitteratur. Dejke (2006) förklarar att om barnen upplevs som väldigt livliga och bråkiga, så använder pedagoger sig oftast av en sagosamling för att dämpa ner dem. Det inte är det bästa alternativet eftersom de livliga barnen ändå inte är mottagliga för en sagostund och då kan det bli många avbrott under sagoläsningen.

2.6 Bearbetning och uppföljning kring läsandet

Lässtundernas eventuella uppföljningsarbete belyses och även vikten av att ha ett nära samarbete med förskolebarnens föräldrar.

När barnen är riktigt små och vill återberätta eller spela upp en berättad saga från förskolan i sitt hem, kan det vara svårt för vuxna/föräldrar att förstå eftersom de allra minsta barnen har ett begränsat språk (Granberg, 1996). För att skapa gynnsamma förutsättningar för föräldrarnas förståelse till sina barns agerande i hemmiljö anser författaren att det är bra om det finns en kontakt mellan föräldrar och förskola. Förskolan bör på något sätt förmedla till föräldrarna vilka sagor de läser och bearbetar för att kunna ge dem en förståelse till barnets

språkliga lekar i hemmet. Svensson (1998) anser att det är viktigt att ha ett samarbete med föräldrar särskilt när det gäller läsning tillsammans med barnen. Författaren påpekar vikten av att föräldrarna tar del av barnens upplevelser kring böcker barnen får läst för sig i förskolan. Det är lämpligt att föräldrarna läser samma böcker hemma som i förskolan för att kunna ha ett givande samtal och dela upplevelser med sitt barn. Författaren belyser även hur viktigt det är att göra föräldrarna medvetna om att det inte räcker med läsningen på förskolan, utan det är minst lika viktigt att föräldrarna läser hemma. Svensson (1998) anser att det är viktigt att ha samtal på olika sätt kring böcker eftersom det stimulerar den språkliga insikten. När man har samtal som kräver ett aktivt deltagande, tränas barnet till en språklig medvetenhet. Författaren säger också att vid samtalen måste den vuxne ställa öppna frågor till barnet, för att få ett så fylligt svar som möjligt.

Genom högläsning säger Pramling et al (1993) att barnet ges möjlighet att samtala med berättelsen istället för att något/någon talar enkelriktat till barnet. Om barnet sedan får chans att återberätta boken som nyss lästs kan pedagogen få en förståelse för hur de har tolkat bokens handling och vad i berättelsen barnet har fastnat för. Detta kan sedan pedagogen spinna vidare på i uppföljningsarbetet kring boken. Dahlgren et al (2006) påpekar att vid bearbetning av barnlitteratur bör vidareutvecklingen baseras på barnens intresse. Det gäller att vara lyhörd inför barnens tankar och göra dem vana vid att bearbeta berättelser på olika sätt så att de så småningom tar egna initiativ till olika uppföljningsmetoder. Chambers diskuterar läsande utifrån sin tanke om "Läsandets cirkel" (1995, s11) där författaren menar att läsandet består av ett flertal delar som samarbetar med varandra. Första steget är att välja bok och andra steget är själva läsningen. Men innan boken kan väljas och läsas måste den hittas och Chambers påvisar vikten av böckers tillgänglighet. Genom att ha goda kontakter med bibliotek och skapa en läsvänlig miljö i sin verksamhet kan man på så sätt synliggöra böckerna för barnen. Om man genom olika former av skyltning visar upp böckerna, sänds också budskapet till barnen att böcker är viktiga och bör uppmärksammas. Visningar av böcker bör emellertid uppdateras och underhållas för att uppnå gott resultat hos barnen. Tredje steget i Chambers läscirkel är effekten som boken har på dem som lyssnar och den som läser. Denna process ska hela tiden stöttas av en vuxen erfaren läsare som kan möta barnet i dess tänkande och samtala om boken och dess budskap. Att samtala kring böcker är oerhört viktigt, enligt Chambers, som beskriver sin relation till läsning på följande sätt; "För mig är läsning ett sätt att tänka" (1995, s17). För att ett samtal kring böcker som lästs ska vara

givande för barnet krävs det att den vuxne har stor erfarenhet kring böcker och är en van läsare. Chambers påpekar att läsning kan och måste få ta tid och det är viktigt att böckerna anpassas efter barnens förmåga och att deras läsglädje bevaras. En lässtunds innehållande samtal kan innebära några minuter för små barn medan ju äldre barnen blir desto längre och utförligare kan lässtunderna bli.

Dejke (2006) konstaterar i sin bok *Berätta för barn* att vi vuxna ogärna läser samma bok om och om igen, eftersom vi oftast anser att det inte finns någon anledning att läsa den igen. Men författaren säger att barn behöver just den här typen av bearbetning av en bok för att kunna tillgodogöra sig bokens innebörd. Öhman (2003) diskuterar sagors betydelse och menar att de har ett anspråkslöst men starkt symboliskt språk. Genom att lyssna på sagor kan varje barn själv välja hur mycket eller vad de vill ta till sig av sagans innehåll. Sagoberättande kräver intensiv förståelse för publikens reaktioner och det är viktigt att pedagogen är väl förberedd och inläst på boken som ska berättas. Öhman påpekar att det är stor skillnad mellan att berätta en saga och att läsa en saga. I dagens förs kolor används ofta läsningen som ett lugnande medel för måltider eller under vilostunder. Författaren ställer sig kritiskt till det och menar även att samtalen kring läsningen oftast blir mer som små förhör istället för att ha en dialog med barnen. Muntligt berättande har oftast en annan effekt, enligt Öhman, och hon menar att muntligt berättande ofta är mer planerat och inövat. Många har särskilda ritualer som inleder berättandet vilket ger barnen en antydning på vad som ska hända. Genom att berätta utan att läsa från boken kan pedagogen använda sig av rekvisita. Författaren anser även att barn som har koncentrationssvårigheter kan ha lättare att lyssna på en berättelse om de stimuleras visuellt under tiden. Oavsett vilken metod man väljer att använda måste man som pedagog vara lyhörd inför barnen. ”Den kloke talar till barnen. Den vise lyssnar till dem” (Öhman, 2003, s183) Dejke (2006) påpekar hur viktigt det är att låta sagostunden vara helig och att barnen helst ska få lyssna på sagan i lugn och ro utan avbrott. Hon säger vidare att det kan hända att någon kommer in i rummet och bryter förtrollningen, men de flesta barnen är trots det duktiga på att hitta tillbaka till sagans värld igen när avbrottet är över.

Ekelund (2007) beskriver ett projekt i Västra Götaland där syftet var att skapa litteraturprofilerade förskolor för att ge barnen bättre möjlighet att utnyttja böcker i förskolan. För att en förskola ska kunna kalla sig för litteraturprofilerad finns ett antal regler som måste uppfyllas.

Det ska finnas en generös tillgång till olika slags barnlitteratur i förskolan - både i förskolans ägo och genom bibliotekslån.

All personal ska ha ett lustfyllt förhållande till barnböcker, god kunskap om barnlitteratur och litteraturmetodik.

Arbetet med språkstimulans, rim och ramsor, berättande och högläsning ska genomsyra all verksamhet och ska vara synlig i förskolans miljö.

Föräldrarna ska känna till målsättningen och ges många tillfällen att ta del av barnens läsupplevelser och uppmuntras till egen högläsning med sina barn.

Förskolan ska ha ett nära och regelbundet samarbete med sitt bibliotek. Det ska finnas en handlingsplan för hur den samverkan kan ser (cik) ut och dessutom för hur föräldrar ska uppmuntras till läsning och besök på biblioteket.

Barnen ska ges möjligheter att omsätta sina läsupplevelser i fri lek. Det ska finnas inspirerande material så att läsupplevelserna kan omsättas i bild, musik och drama (Ekelund, 2007, s154-155)

Ekelund ser positivt på liknande projekt och menar att liknande metoder kan skapa goda förhållanden mellan förskolor och bibliotek. Förskolläraren har kunskap om barn och bibliotekarien har kunskap om böcker och författaren menar att det finns stora möjligheter att bibehålla läslusten hos barnen om de båda yrkesgrupperna finner ett gott samarbete.

3. PROBLEMPRECISERING OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Vi vill granska hur förskollärare planerar lästunder och hur de arbetar med barnlitteratur i sin verksamhet. Förskollärares bearbetning och vidareutveckling av lästunder undersöks samt vilka konsekvenser det kan ha för barns språkliga utveckling. Vi vill också klargöra vilken roll barnlitteratur har i dagens förskola samt i samhället.

- Hur arbetar förskollärare med lästunder i förskolan?
- Vad styr pedagogernas planering kring lästunderna?
- Vilka effekter på barns språkliga utveckling kan uppnås utav arbetet med lästunder?

4. EMPIRI

Metodval och material som vi ämnar använda i vår undersökning redovisas här. Faktorer och konsekvenser som är viktiga att överväga innan undersökningen äger rum diskuteras. De skyldigheter och rättigheter som intervjuarna och informanterna har diskuteras utifrån *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällelig forskning* (2002). Val av informanter presenteras och motiveras. Vidare följer en tematiskt resultat- och analysdel där vi sammanfattar intervjuvaren och tolkar dem i en avslutande analytisk del.

4.1 Val av metod och material

För att få en så kvalitativ undersökning som möjligt ska semistrukturerad intervju tillämpas som metod. Vid varje intervjutillfälle intervjuas deltagarna under filmning. Anledningen till filmning i samband med intervjuerna är att en tillbakablick ska kunna vara möjlig. Vid filmning kan intervjuaren lättare fokusera på det som diskuteras och ställa följdfrågor. Kvale (1997) diskuterar användning av kamera vid intervju och författaren menar att det i vissa fall kan försämra intervjun på grund av att informanten kan känna sig obekvämt. Vid filmning blir informanterna mer medvetna om sitt kroppsspråk vilket kan störa deras koncentration. För att förebygga liknande situationer har vi förberett informanterna på att de ska filmas och samtliga har givit oss sitt medgivande innan intervjuerna ägt rum.

Enligt Denscombe (2000) finns det både fördelar och nackdelar med att använda intervju som metod. Genom intervju delges detaljerad information och informanterna kan tala fritt om ämnet. Intervjuaren har under intervjun en nära kontakt med intervjupersonen, vilket gör det lättare att kontrollera informationen som ges och dess giltighet. Viktigt att påpeka är att den utrustning som används vid intervjun är enkel att använda. Denscombe anser att en av nackdelarna med intervju är att det är en tidskrävande metod som tar tid att skriva ut och analysera. Författaren menar vidare att det som ofta framkommer genom svaren, är att intervjupersonen säger en sak, men i verkligheten agerar de annorlunda. För att utföra en kvalitativ intervju, menar Denscombe att intervjuaren bör reflektera över vissa detaljer, exempelvis att lämplig målgrupp väljs ut och tillfrågas och att lämpliga tider för intervjuerna planeras. Trost (2005) påpekar vikten av att fundera över vilken metod som lämpar sig bäst till det arbetet som ska göras. En kvalitativ forskningsmetod undersöker relationer mellan människor och därför anser vi att den passar vår undersökning.

Kvalitativa intervjuer utmärks ibland av att man ställer enkla och raka frågor och på dessa enkla frågor får man komplexa svar, innehållsrika svar. Det innebär att man efter det att alla intervjuer är utförda sitter där med ett otroligt rikt material i vilket man med tur och hårt arbete kan finna många intressanta skeenden, åsikter, mönster och mycket annat. (Trost, 2005, s 7)

4.2 Etiska principer

Utifrån *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällelig forskning* (2002), diskuteras individskyddskravets olika punkter. Informanterna ska medverka under helt frivilliga former med rätt att avbryta sitt deltagande vid valfritt tillfälle. Anonymitet kring intervjuer ska tillämpas för att skydda informanternas identiteter. Intervjuarna ska visa ödmjukhet och respekt för de valda informanterna och därmed inte uppvisa ett kränkande eller förödmjukande beteende. Tillräcklig information kring undersökningens syfte och form ska delges innan intervju äger rum. Vid behov ska även informanterna få information kring publicering av rapporten. Resultatet från undersökningen ska enbart användas i forskningssammanhang och inte utnyttjas i andra former.

4.3 Val av undersökningsgrupp

För att få relevanta svar på undersökningen som handlar om arbete i förskolan har förskollärare valts som undersökningsgrupp. Intervjuer ska genomföras med sex förskolepedagoger från olika kommuner. Vi har valt olika verksamhetsområden för att försöka bredda datamaterialet och för att få en så övergripande uppfattning som möjligt av undersökningens område. Samtliga förskollärare som ska intervjuas är verksamma i förskolan och arbetar på olika förskolor. Åldern på informanterna är mellan 25 och 55 år och vi har valt en varierad åldersgrupp i förhoppning om att få varierande svar, bland annat beroende på mångfald i livserfarenhet och utbildning. Vi har tyvärr inte lyckats få tag i några manliga förskollärare och det är anledningen till att samtliga informanter är kvinnor. För att skydda informanternas identitet har vi skapat fingerade namn i redovisning och analys av datamaterialet. Detta även för att den löpande texten ska vara mer lättläst.

4.4 Resultat av datamaterial

Datamaterialet som framkommit under intervjuerna redovisas och slutligen analyseras. Detta innebär att varje intervjufråga och dess datamaterial kommer att kategoriseras och behandlas under enskilda kapitel. I kapitlen kommer datamaterialet redovisas i löpande text.

Intervjufrågorna kan läsas i sin helhet i Bilaga 2. Förskollärarna som intervjuades har fått följande fingerande namn; Anna, Berit, Clara, Doris, Elin, och Fanny.

4.4.1 Förskollärarnas allmänna syn på barnlitteratur och dess betydelse för arbetet i förskolan

Samtliga ansåg att litteraturen har en stor vikt i förskolan. Både Fanny och Doris svarade att arbetet med barnlitteraturen främjar språkutvecklingen och att det kan föra kulturarv vidare. Doris var av den uppfattningen att barn idag lätt glömmer boken eftersom annan media lockar dem att göra annat än att läsa böcker. Därför menade Doris att det är viktigt att visa barn böckers betydelse och hur man kan använda dem på olika sätt. Att föra vidare gamla sagor och berättelser är viktigt, enligt Anna som tyckte att barnlitteratur bör vara en naturlig del i förskolan. Clara berättade att ens uppväxt kan forma intresset för böcker och det ska läggas stor tyngdvikt vid användande av barnlitteratur.

Fanny belyste även vikten av att känna närhet med andra och kunna träna sig i att lyssna, vilket barnen kan göra under en lässtund. Fanny tyckte att det är viktigt att ha samtal med barnen kring böckerna för att kunna få en inblick i vad barnen har förstått och vad de fastnat för i berättelsen. Berit ansåg att man kan arbeta med barnlitteratur på varierande sätt. Doris menade att hon och hennes kollegor dagligen försöker få in barnlitteratur i så mycket som möjligt i verksamheten med olika metoder. Elin beklagade att arbete med barnlitteratur sker sällan eftersom barnens olika åldrar gör att man inte får sitta ner och läsa färdigt med barnen.

4.4.2 Förskollärarnas syften med att använda barnlitteratur i barngruppen

Berit berättade kort att deras syfte främst är att arbeta med språkutveckling hos barnen medan de andra informanterna beskrev mer detaljrikt. Fanny och hennes kollegor arbetar just nu mycket med jämlikhet och med böcker som tar upp icke-stereotypa könsroller och ser till att det finns ett brett utbud på just sådana böcker, allt från pekböcker till faktaböcker. Annas

arbetslag arbetar oftast i teman och arbetar med böcker som passar temat. De arbetade även med sagolådor, som innehåller en bok och tillhörande rekvisita. Anna menade att komplettera en bok med rekvisita och att ibland berätta fritt utan att läsa ur boken är ett bra arbetssätt som passar arbete med de yngsta barnen. Elin ansåg också att det är bra att ta sagor till hjälp när de ska ha temaarbete och fördjupa sig i något ämne. Ibland väljer barnen själva en bok som de vill höra. Elin uttryckte hur viktigt det är med sagoläsning och att de har en betydelsefull roll i förskolan. Detta grundade Elin på att hon tror att många barn idag inte får sagor lästa för sig i hemmen.

Doris tyckte att det är viktigt att få in litteratur i barnens vardag, eftersom mycket konkurrerar med boken idag. Barn glömmer lätt bort boken, enligt Doris och hon påpekade att det är viktigt att bevara den rika barnlitterära kultur som finns i Sverige. Clara tyckte att det är viktigt att använda sig av litteraturens möjligheter, eftersom böcker är ett bra verktyg som stimulerar barns språkbruk. Clara ansåg att det är viktigt att få in litteratur i verksamheten under hela dagen och att inte begränsa sig vid tidpunkter. Hon sade vidare att det är viktigt att barnen kan föreställa sig och fantisera sig in i sagans värld. Med hjälp av sagor kan barnen bearbeta olika känslor och problem.

4.4.3 Planering av lässtunden

Elin svarade att de inte hade några planerade lästunder med barnen. Det var endast femåringarna som hade en planerad lästund och den var efter maten, när det var vila och varade i cirka en halvtimme. Berit berättade att de brukar ha sin lästund efter maten till vilan. Hon sade vidare att de har lästunder till frukten ibland, men de lästunderna är inte inplanerade utan de sker spontant ibland. Anna och hennes kollegor jobbar oftast i teman och att både arbetssätten och svårighetsgraden på litteraturen varierar beroende på barnens ålder. De äldre barnens lästunder planeras och då läses ofta kapitelböcker. Anna berättade att lästunderna oftast sker efter lunch men de förekommer även på morgonen när barnen kommer till förskolan. Syftet är då att barnen ska få en lugn stund innan frukosten.

Clara ansåg att de har planerade lästunder på avdelningen men att de inte har en regelbunden rutin varje dag. Det beror mer på vad de arbetar med för tillfället berättade Clara och förklarade att de precis påbörjat ett sagotema. I sagotemat har de inte läst mycket ur böcker utan de har memorerat berättelser och mer fokuserat på det muntliga berättandet. Clara

svarade också att de tar till vara på boktips som de får från olika ställen. De hade nyligen haft en mindre avvikare från sitt nuvarande sagotema, ett mindre Astrid Lindgren- projekt. Då läste de enbart Astrid Lindgrens sagor i en vecka. Clara och hennes kollegor valde att fokusera på Astrids Lindgrens lite mindre kända sagor som barnen inte hört tidigare för att lyfta fram en annan sida av författaren. Clara berättade att de försöker ha böcker ständigt tillgängliga på avdelningen och om barnen vill så läser de även spontant med dem. Clara ansåg att det ska finnas planerade lässtunder men också spontana stunder då barnen väljer en bok.

Doris beklagade att de hade väldigt lite planeringstid, vilket ofta innebär att planeringen får ske ute i verksamheten under tiden de arbetar med barnen. På den här förskolan finns ett sagoarbete som två pedagoger först och främst ansvarar för. Sagoarbetet äger rum en gång i veckan och inför den stunden planeras det ofta. Doris ansåg att det ofta blir mycket improvisation, men när man har arbetat på deras sätt i många år och har en lång erfarenhet av att arbeta med sagor behövs inte lika mycket planeringstid. På Doris förskola finns ett sagorum som är speciellt inrett för bland annat läsning av sagor, muntligt berättande och teater. De har även sagopåsar som innehåller olika rekvisita som förknippas med sagoboken som ligger med i påsen. Ibland får barnen berätta sagan med hjälp av sagopåsens innehåll, sedan spelar antingen de vuxna eller barnen också upp sagan som ett skådespel inför varandra. De två pedagoger som har huvudansvaret för sagoarbetet brukar också klä ut sig till två speciella karaktärer som kommer till förskolan och hälsar på barnen. Doris berättade att barnen tror att dessa två figurer bor i skogen där det finns en liten hydda som barnen brukar besöka ibland. Pedagogerna har hittat på egna sagor kring de två figurerna och sagorna handlar ofta om aktuella saker som behöver bearbetas bland barnen.

Fanny nämnde att just nu jobbar hon med de allra yngsta barnen så hon läser inte för dem under deras vila eftersom de sover då. Ett av syften med sagostunder/lässtunder ansåg Fanny är att varva ner och göra det till något magiskt. Fanny förklarade att det ska kännas att man kliver in i sagans värld. En ramsa kan läsas eller så kan man ha några särskilda saker med sig. Fanny berättade att de har bland annat använt sig av sagovatten som alla barnen har fått en droppe av. Efter sagovattnet läser de en ramsa och sedan far man iväg till sagans land. Andra sätt som Fanny har använt sig av är att släcka ner rummet, krypa nära intill varandra och tända en lykta för att inleda lässtunden/sagostunden. Fanny ansåg att i en sådan stund ska fokus

ligga på det sker och utan störningar i bakgrunden. Ett sätt att förbättra och hjälpa läsaren/berättaren tyckte Fanny var om man kan dela på barnen så att de inte lyssnar i så stora grupper.

4.4.4 Tidpunkter för lässtunder

Anna svarade att de läser efter middagen när de små barnen har vaknat. Då får de hämta en bok, krypa upp i soffan och vakna till. Anna förklarade att barnen ibland kan hämta många böcker och att de gillar att sitta nära under lässtunden. Kontakten som sker mellan den vuxne och barnet är viktigt och jättemysig att ha, enligt Anna. När man läser med ett barn kan man fråga dem om allt möjligt och på så sätt också få en kommunikation mellan boken och barnet. Clara berättade att det är på förmiddagen som de har mest läsning och att de oftast gör det i samband med samlingen. Clara svarade att de försöker göra en ”go” stund av det, en mysig tillställning utöver det vanliga. Tidigare då Clara arbetade i en annan grupp brukade de läsa en stund innan maten. Enligt Clara varierar arbetssättet en del både beroende på personal och barngrupp. Berit berättade att det är oftast efter middagen som de läser med barnen men att det också varierar vid olika tidpunkter under dagen. Ibland läser de på morgonen och sitter då mitt i rummet i soffan medan annan lek pågår runt omkring dem. Elin svarade att de har enbart planerade lässtunder efter middagen och sen pågår den i en halvtimme. Det är de äldsta barnen som har vila då och den sker varje dag vid samma tidpunkt.

Doris berättade att de har inte planerade lässtunder utan de har mer spontana lässtunder under hela dagen. De läser sagor för barnen varje dag och då sker det på både förmiddagen och under eftermiddagen. Doris tyckte att det är viktigt att inte bara läsa med barnen när de är trötta utan man ska använda läsningen under hela dagen, i den mån det går. Hon förklarade vidare att det ska vara läsning dagligen i olika sammanhang för att få variation. Fanny berättade att de lite större barnen har en planerad läsning till vilan, annars läser de när barnen kommer med en bok som de vill ha läst. Det kan vara alltifrån pekböcker till böcker med enkla berättelser enligt Fanny. Hon menar vidare att de minsta barnen gärna upprepar det man läser om och om igen och detta i sig är en oerhörd språkträning för barnen. Fanny berättade också att det kan vara bra med en lässtund för barn som är väldigt aktiva, just för att de kan sätta sig ner och varva ner en liten stund. Samtidigt får barnet en egen liten stund och kan

slappna av tillsammans med en vuxen. Man kan göra väldigt mycket av en lässtund bara man är medveten om det, förklarade Fanny.

4.4.5 Lässtundens längd

Anna förklarade att lässtunden får pågå tills barnen inte vill höra mer. Hon berättade också att det inte är någon mening med läsning om hon blir avbruten, då är det bättre att avsluta lässtunden. Berit svarade också att de inte heller har någon särskild längd på läsningen, utan det varierar. Det beror på barnens intresse menade Berit. Ibland kan det bli många sagor efter varandra, men om man läser en lång saga kanske det räcker med en. Hon berättade att barnens ålder och längden på sagan har en stor betydelse för lässtunden. Men hon var av den uppfattningen att det även finns barn som gärna kan höra på ett flertal sagor.

Elin berättade att det endast är femåringarna som har en planerad lässtund och den varar i en halvtimme. Doris sade att de har från en halvtimme upp till en timme i veckan som de har ett planerat sagoarbete i sagorummet. Annars har de en varierad läslängd ute på avdelningen, beroende på hur länge barnen orkar sitta och lyssna, men det kan bli uppemot en halvtimme. Hur länge barnen orka lyssna till sagan beror delvis på barnen ålder, menade Doris. De minsta barnen nöjer sig oftast med en bok, medan de större gärna kan höra på fyra till fem sagor eller tills man är hes i halsen och måste avbryta själv. Clara berättade att med hennes förra barngrupp brukade de samlas en liten stund innan middag för att läsa en bok och samtidigt varva ner. Fanny svarade att de försöker ha en lugn stund, där de läser sagor med de stora barnen. Lässtunden brukar då vara i en halvtimme. För övrigt är det barnen som får bestämma när de vill sitta och lyssna till en saga. Fanny berättade vidare att de oftast får begränsa läsandet, eftersom barnen gärna lyssnar till sagor så länge de får. Hon berättade också att de gärna uppmuntrar barnen till sagor och böcker eftersom det finns ett genuint intresse bland personalen och hon tror att det är därför som det finns ett så stort intresse hos barnen för sagor.

4.4.6 Läsmiljön

Berit svarade att under de lässtunder som förekommer befinner de sig i soffan som står i det stora rummet. Hon var av den uppfattningen att det är bra att ha soffan där, eftersom hon då

kan ha uppsikt över de andra barnen när de leker runtomkring. När vi frågade henne om hon inte störs av det som händer runt soffan, svarade hon att det oftast är lugnt och fungerar bra. Elin berättade att de brukar sitta i soffan och läsa med barnen. Men ibland sitter de i en ring på golvet och läser en mindre saga, precis innan middagen. Elin förklarade att barnens åldrar varierar från ett och ett halvt år till fem år och hon tror inte att de äldsta barnen har så mycket ut av de här korta enkla sagorna. Hon berättade att det är bara ibland som de har de här lässtunderna innan middagen. Även Anna sade att de oftast har lässtunderna i soffan, såvida de inte har samling, för då brukar de sitta på samlingsmattan och läsa. Hon berättade också att barnen själva brukar komma med en bok när de har vaknat, som de vill ha läsa. Då kan läsning ske var som helst. Ibland sitter de på golvet eller i soffan, men att det oftast är soffan när barnen precis har vaknat. Inne på Fannys avdelning brukar de sitta i eller nedanför soffan och läsa. Hon berättade att de brukar dela av avdelningen på förmiddagen och att det är de minsta som brukar få sitta där i soffan och lyssna på sagor eller titta i en bok på egen hand. Hon tyckte att det fungerar bra att ha soffan mitt i alltihopa som hon uttrycker det. Hon sade även att de har en läshörna inne på den andra avdelningen. Den ligger lite mer avsides och där kan barnen få sitta i lugn och ro och lyssna på en saga eller läsa själva.

Clara berättade att de har sina planerade lässtunder i sagorummet. Där brukar de släcka ner och göra det till en mysig stund. Hon sade att de gör det till en mysig tillställning, så barnen får en större upplevelse. Hos Doris brukar de ibland ha sagoföreställningar inne i sagorummet, men det är bara när de arbetar med sagoarbetet. Då brukar de spela upp teater för barnen. Ute på avdelningarna brukar de sitta i soffan och läsa sagor. Hon sade också att de har en gungstol inne på avdelningen, som de tar fram ibland om något barn vill sitta i knäet på en vuxen och lyssna till en saga.

4.4.7 Barngruppens storlek vid lässtunder

Elin svarade att hon inte tycker om att läsa för stora barngrupper, eftersom hon anser att då blir det bara att läsa en saga rakt upp och ner, utan bearbetning. Hon tyckte att idealantalet är fyra till fem barn, för då ser hon alla barnen och får därmed en bättre kontakt med barnen och kan se deras reaktioner under sagans gång. Anna svarade att om barngruppen är större så blir det mer att förmedla en saga än att diskutera den. Om man ska kunna samtala och ha en dialog med barnen, ansåg Anna att tre till fyra barn är idealantalet. Doris menade att det fungerar bra

även om det kan vara upp till tio barn som lyssnar på sagan samtidigt. Det beror mycket på vilka barn det är som lyssnar på sagan, enligt Doris. Det kan vara barn som är lite stökiga och då får man ha en annan aktivitet till dem. Men hon sade att oftast är det bara tre till fyra barn åt gången som vill lyssna på saga. Doris ansåg att idealantalet barn ligger kring tre till fyra barn, men hon sitter gärna med bara ett barn också. Hon menade att barnet får mer ut av boken och det kanske går att koppla bokens innehåll till just det barnets livserfarenheter. Hon påpekade att det är bra att bara sitta med ett eller två barn, när de är riktigt små. Doris sade att det beror mycket på situationen. I Claras grupp kan det vara alla tolv barnen samtidigt under lässtunden. Men om det är lite svårare böcker, som en del av Astrid Lindgrens böcker, delade de upp sig i två grupper istället, enligt Clara.

Berit berättade att när de har sina lässtunder delas de in i två grupper. I den grupp som de äldre barnen går i brukar de vara fem till sex barn och i gruppen för de mindre barnen kan de vara fyra till fem barn. Vid förfrågan om hur många det kan vara vid en spontanläsning svarade Berit att det kan vara från ett barn till sju barn. Hon berättade att oftast har de spontanläsning när de minsta sover middag och att antalet barn som är vakna kan variera. Berit hade inte något idealantal för en lässtund, men cirka fem till sex stycken tyckte hon var lagom för att alla barnen ska få plats och kunna titta i boken. Hon berättade att om det är för många barn blir det lätt stökigt och barnen börjar knuffa på varandra. Men hon påpekade även att det är mysigt att bara få sitta med ett enda barn och läsa.

Fanny ansåg att idealet är när de kan dela på barngruppen, så att det inte blir många barn i varje grupp. Men hon berättade att ibland har man inget val som pedagog, utan man får ta hela barngruppen. Fanny svarade att det kan se olika ut från dag till dag det är inte alltid möjligt att dela upp barnen i mindre grupper. Hon berättade vidare att de måste se hur många äldre barn det är till vilan, eftersom det är där den planerade lässtunden sker. Fanny berättade att nu har gruppen med de stora barnen blivit så stor att de måste börja tänka om och dela på gruppen för att det ska fungera bättre. Hon förklarade vidare att det i våras var 14 femåringar att läsa sagor för på vilan. Det var en utmaning med så många, säger Fanny. Det gällde att hitta sagor och berättelser som kunde fånga alla barn. Hon var av den uppfattningen att om de inte hade haft sagor som hade fångat dem, så hade det varit fullständigt omöjligt med en sådan stor grupp.

4.4.8 Pedagogens prioriteringar vid litteraturval

Fanny ansåg att det är barnen som styr litteraturvalet, hela verksamheten utgår ifrån barnen. Vidare berättade hon att allt utgår ifrån de behov och intressen som barngruppen har för tillfället. Sedan utformas verksamheten utifrån det i temaarbeten, projektarbeten och så vidare. Fanny sade att de även väljer litteratur efter vad de behöver arbeta med i just den barngruppen för tillfället.

Berit berättade att de brukar gå till biblioteket och där får barnen välja ut de böcker som de tycker ser spännande ut. När de är på biblioteket brukar personalen välja en del klassiker som H C Andersens sagor och någon Astrid Lindgren saga. Berit sade att hon tycker det är viktigt att bevara de gamla sagorna och hon berättade att det är viktigt med lite kultur. Berit tyckte att det ska vara en blandning av nya och gamla sagor. Hon sade att det är bra att ha en variation på sagorna, några korta och några långa sagor. På så sätt finns det alltid en saga som passar alla barn. Vid förfrågan om det fanns kapitelböcker på förskolan, svarade Berit att det inte fungerar så bra eftersom alla barnen inte var där varje dag. Det skulle då bli svårt för vissa barn att hänga med när de väl var där. Hon var även av den uppfattningen att det skulle vara för svårt för barnen att följa med i en kapitelbok.

Doris tyckte att det är den litteratur som finns tillgänglig som styr ens litteraturval. Hon berättade att de brukar låna böcker från biblioteket och att det är deras utbud som i första hand styr deras litteraturval. Hon ansåg ändå att de får ett rätt så stor variation på böckerna från biblioteket. Men det är barnen som styr vilken saga de vill höra sedan, utifrån dessa lånade böcker. Berit berättade att ibland tar barnen med sig en bok hemifrån och då blir det oftast mer spännande. Hon sade även att det går bra att använda böcker i samlingarna, särskilt om det är något problem i barngruppen. Då kan man använda sig av böckerna som ett hjälpmedel för att lösa olika konflikter.

Clara berättade att de inte lånar mycket böcker. De har istället valt att köpa böcker från en bokklubb som de är medlemmar i. Hon berättade vidare att varje avdelning bestämmer vilka böcker som ska köpas in, eftersom avdelningarna är åldersindelade. Hon förklarade att om de tycker att en bok passar in i deras verksamhet just nu köper de den. För tillfället går de inte till biblioteket och lånar böcker med barnen eftersom de har en lång väg att gå. Enligt Clara är deras mål är att de ska börja gå till skolans bibliotek nästa termin eftersom det inte ligger lika

långt iväg. Hon berättade vidare att de har bokpåsar på förskolan som biblioteken lånar ut till förskolorna och dessa påsar kan barn och föräldrar låna hem.

Anna sade att det är viktigt att hon gillar boken och att den har något att förmedla. Om inte hon skulle tycka om en bok så avspeglar det sig i hennes berättande under lässtunden. Hon ansåg att det är lika viktigt att barnen och vuxna får vara med och välja litteratur på biblioteket. Anna förklarade att om de ska arbeta särskilt med en bok så är det hon som styr valet av boken.

Anna berättade att barnen får välja böcker själva vilket gör dem mycket delaktiga i litteraturvalen. När Anna går till biblioteket med några barn måste hon ibland begränsa antalet böcker som barnen vill låna. Varje barn brukar få välja ut två böcker var som de tycker verkar intressanta. Anna berättade att hennes förskola är med i en bokklubb vilket är ett sätt att skaffa böcker till verksamheten. Tyvärr kan de inte handla därifrån så ofta eftersom deras budget är begränsad, men ibland kan de unna sig att köpa in lite böcker. Anna ansåg att de försöker utnyttja biblioteket väl genom att gå dit cirka två gånger i månaden. Olika barn får följa med vid biblioteksbesöken och de får själva välja vilka böcker de vill låna. Anna berättade att ibland kommer det personal från biblioteket till förskolan för att presentera nya böcker. Enligt Berit varierar det lite, ibland får barnen välja bok och ibland väljer pedagogerna vilken bok som ska läsas.

Clara talade om att hon och hennes kollegor försöker utgå från barnens intressen så mycket som möjligt. I det sagotema som de arbetar med just nu kan barnen komma med bokförslag som pedagogerna kanske inte hade planerat att ta med, men då tar de med de böcker som barnen har föreslagit och läser dem. Eller om någon har fått en ny bok som de vill visa och då uppmärksammas den boken av den anledningen. Clara menade att mallen inte alltid måste följas till punkt och pricka. Clara belyste vikten av spontanläsning och då menar hon att det är viktigt att barnen får chans att sitta själva med böckerna och får en vana i att man inte alltid måste läsa högt för dem. Hon förklarade att de barn som är på hennes avdelning är så pass stora att de ofta vill läsa för varandra, trots att de inte ännu kan läsa texten i böckerna. Clara menade att det inte har någon betydelse. Barnen sitter och berättar för varandra om allt som de ser i böckerna och det är ju dithän Clara vill komma, att barnen ska upptäcka det roliga med böckerna.

4.4.9 Barnens påverkan av litteraturval

Fanny påpekade starkt att det är barnen som utgör valet av litteratur. Enligt Fanny påverkar pedagogerna enbart valet av litteratur om de tycker att det finns något särskilt som behövs arbetas med i barngruppen för tillfället. Genom hela deras verksamhet utgår Fanny och hennes kollegor från barnens behov och intressen. Fanny berättade att det är utifrån barnens intressen som pedagogerna skapar teman, projekt och andra aktiviteter. Även miljön på förskolan anpassas så gott det går efter de behov som barnen har för tillfället. Fanny talade om att allt utgår från där barngruppen är, pedagogerna förändrar verksamheten efter det. Ofta händer det att barnen tar med sig egna böcker till förskolan och det försöker Fanny och hennes kollegor uppmuntra dem till att göra. Fanny berättade att de försöker ta sig tid att sätta sig ner och läsa barnens egna böcker så att de ska känna att de har fått visa sin bok för kompisarna. Fanny sade att barnen tar med sig mycket böcker och det kan vara allt från faktaböcker om kräldjur till julsagor.

Doris menade att det är den litteratur som finns tillgänglig på förskolan som styr valet av böcker. Böckerna kommer oftast från biblioteket och det är ett relativt stort urval av barnlitteratur. Doris beklagade det nuvarande ganska dåliga samarbetet med biblioteket och ursäktade sig med att de har långt dit, vilket innebär att de har svårt att gå dit med barnen. Istället kommer bibliotekarien till förskolan med en boklåda, som de kan låna ifrån. Doris skulle vilja att de kunde gå till biblioteket med barnen. Arbetslagen hade nyligen diskuterat detta för att försöka hitta en lösning som känns bra för både dem och barnen. Doris fann det viktigt att introducera biblioteket för barnen eftersom många barn aldrig har varit där. Doris påpekade även att det ofta är barnen som styr över vilken bok som ska läsas. Om Doris tycker om en särskild bok som hon har hemma, brukar hon ta med den till förskolan och läsa den för barnen. Då blir boken genast mycket mer spännande för barnen, eftersom de vet att det är Doris egen bok. Enligt Doris väljs vissa böcker utifrån syftet att arbeta med dem vid samling. Det kan exempelvis vara en bok som på något sätt tar upp konflikter. Elin svarade att det är i stort sett bara barnen som väljer vad som ska läsas och när det ska läsas. När de är på biblioteket får barnen följa med och välja böcker.

4.4.10 Förskollärarnas uppföljning och bearbetning kring barnlitteraturen

Berit svarade att de inte vidareutvecklar arbetet med böcker eller läsning särskilt ofta. De läser inte böckerna utifrån något tema men det händer att de lånar sagopåsar på biblioteket, exempelvis sagopåsen med *Sagan om den lilla lilla gumman*. Berit berättade att på hennes förskola har de gjort några sagopåsar som de använder ibland och det finns fler att låna på biblioteket. Sagopåsarnas användning är den enda uppföljning som de enligt Berit använder. När frågan om de använder teater eller drama ställdes kom Berit ihåg att barnen just nu gillar att dramatisera och sjunga om *Bockarna Bruse*, men det sker helt spontant på barnens eget initiativ. Ibland händer det även att de ritar eller målar något efter läsning av en saga. Berit ansåg att det ska vara blandat initiativ, en del idéer ska komma från pedagogerna och de ska ta till vara på barnens intressen.

Clara sade att hon använder bild som en uppföljning, att barnen får rita något från berättelsen. I vissa fall har de även dramatiserat med barnen och då har de först läst sagan för att sedan leka den som en dramalek. Alla barnen är delaktiga och enligt Clara är det jätteroligt. De har även gjort sagolådor, vilka har samma funktion som sagopåsarna som nämndes tidigare av Berit. Clara berättade att minsta lilla saga kan bli jättestor beroende på hur arbetet läggs upp. Clara har tidigare arbetat med olika projekt med de yngre barnen och har då gjort ett helt tema kring en bok. En bok som Clara har använt är bland annat boken *Bu och Bä på kalashumör*, vilket enligt henne var en stor succé hos barnen. När frågan om vad det är som gör att de väljer ett visst arbetssätt ställdes svarade Clara att hon vill dokumentera och ta reda på vad barnen har tagit in av boken. När man ska samtala med barnen ansåg Clara det bäst om man delar upp barn i mindre grupper så att var och en kan få komma till tals. Uppföljning av böcker gör Clara och hennes kollegor när de har planerat in stunden, inte när de läser under mera spontana förhållanden. Clara ansåg att det inte går att göra en dramalek av en spontan lässtund utan det krävs förhandsarbete med berättelsen och att alla är väl införstådda med karaktärer som finns i boken. Anna pratade också om att rita efter en saga eller arbeta med drama. Hon hade tidigare arbetat med *Alfons*-böckerna och då fick barnen rita och skapa olika saker. Anna ansåg att det är svårt att säga något specifikt sätt som de arbetar med uppföljning utan hon anser att det varierar och att hon arbetar olika med alla.

På Elins avdelning är de dåliga med uppföljning kring lässtunderna och det är något som Elin beklagade. När frågan kom om de samtalar kring böcker svarade Elin att de samtalar ibland

litegrann för att se om barnen har förstått bokens innehåll. Böckerna och *Pettson och Findus* väcker mest samtal och Elin trodde att det beror på de innehållsrika illustrationerna som finns i de böckerna. Bilderna fångar barnen. Mer sagoläsning skulle Elin vilja ha och ett sagorum som bara används för att läsa och berätta i vore idealiskt. Hon förklarade att hon skulle vilja arbeta mycket mer med barnlitteratur på förskolan men har inte tagit upp det med sina kollegor. Elin berättade att på hennes förra arbetsplats hade de ett inrett sagorum där de försökte skapa mystik i rummet för att göra sagoläsningen speciell. Rummet betraktades som ett avslappningsrum där man enbart fick läsa sagor och ta det lugnt. Elin berättade att hon inte tycker om att sitta i ett jätteljust rum och läsa sagor utan hon vill att det ska vara lite mystik kring läsandet, det ska vara inbjudande.

Doris berättade att de använder sig mycket av teater när de arbetar med sagor. De läser först en bok och sedan spelar de upp historien för varandra. Ibland är det pedagogerna som spelar teater för barnen och ibland är det barnen som spelar teater för de vuxna. Doris påpekade att ibland får man spela upp samma saga flera gånger för att vissa barn kanske inte vågar var med första gången. Att arbeta med teater tyckte Doris handlar mycket om att försöka öka barnens självkänsla, att våga agera inför en grupp. Doris ansåg även att det handlar mycket om att träna fantasin genom att barnen får hitta på lösningar i sagor och komma med förslag på vad som hända skall.

Fanny förklarar att samtalet har stor betydelse i uppföljning av böcker. Hon lägger ofta vikten vid att samtala kring boken med barnet efter läsningen för att bland annat ta reda på vad barnet fastnade för, hur stort intresset var för boken och hur mycket de förstod av själva handlingen. Fanny menade att ofta fastnar barn för helt andra saker än det hon själv kanske fastnar för i en bok och då kan samtalet genast bli mer intressant och givande. Genom lässamtalen med barnen kan Fanny hitta vägar att arbeta vidare genom att ta till vara på det som barnen intresserade sig för i just den boken. Fanny belyste vikten av att vara lyhörd inför barnen och att det är viktigt att dokumentera det som sägs och sker för att sedan kunna vidareutveckla utifrån det material som samlats in. På frågan om mer konkreta exempel på uppföljning svarade Fanny att det beror på vad det handlar om. Barnen kommer ofta med väldigt bra förslag på hur de kan vidareutveckla en berättelse. Genom att studera barnens fria lek menade Fanny att man kan få reda på vad de har fastnat för i boken, hur de leker med det och på så sätt få fram idéer på hur man kan arbeta vidare. Fanny påpekade återigen vikten av att dokumentera med hjälp av både kamera och anteckningar, för att sedan ta med materialet

till planeringsmöten och där diskutera uppföljningsarbetet. Fanny förklarade att det är en ständig process som innebär att pedagogerna måste vara väldigt flexibla.

4.4.11 Övriga kommentarer från informanterna

Doris berättade att mycket pedagogiskt arbetet inkluderas i arbete med barnlitteratur. Med hjälp av barnböcker kan många bitar av läroplanen komma in i verksamheten, vilket inte alltid känns så självklart. Att arbeta med sagor kan vara ett väldigt roligt arbetssätt och Doris menade att man inte behöver göra så stor sak av exempelvis teater. Doris förklarade att många pedagoger känner viss oro och ångest över att arbeta med sagor, teater och dylikt. Pedagogerna tror att det måste vara jättestor projekt, men Doris var av den åsikten att man inte behöver göra det så krångligt utan istället plocka ner det på en enklare nivå. Doris fick frågan om de arbetar med teater i alla åldrarna på hennes förskola och hon svarade att det gör de. De arbetar även med flanosagor, då mest koncentrerat med de yngre barnen.

Clara berättade att det finns över 70 bokpåsar på förskolan, vilket innebär ett tidskrävande arbete både för biblioteket och för henne som ska se till att bokpåsarna innehåller rätt antal böcker och hänger på en synlig plats på varje avdelning. Vid frågan om bokpåsarna används av alla barn svarade Clara att det var svårt att hålla koll på vilka som lånar hem bokpåsar. De har visserligen en lista som man måste fylla i när man vill ta med sig en bokpåse hem och enligt den listan utnyttjar ett flertal barn bokpåsarna. Clara beklagade dock att det är samma barn som om och om igen lånar bokpåsar. Hon hade gärna sett att de barn som aldrig lånar en bokpåse skulle få upp ögonen för dem. Oftast är det de barnen som kanske har störst behov av läsning av böcker. Clara förklarade att hon inte kan göra annat än att försöka synliggöra bokpåsarnas existens på avdelningarna och sedan hoppas på att barnen eller föräldrarna tar till vara på den enorma tillgång som bokpåsarna är.

En annan punkt som Clara tog upp är att en sjuksköterska från BVC nyligen besökte förskolan och gav ett, enligt Clara, chockerande besked. Sjuksköterskan berättade att när alla barn föds får de en gratis bok som de får hämta på biblioteket vid valfritt tillfälle. Denna gratisbok hämtas knappt ut av föräldrar, vilket Clara fann obegripligt och sorgligt. Clara ställde sig frågande till varför föräldrarna inte hämtar ut boken? På biblioteket finns även sagolådor och Clara berättade att hon gärna gör reklam för dem eftersom hon tycker att det är

ett bra sätt för förskolor att arbeta med böcker. Varje förskola i kommunen har fått sätta ihop sagolådor, sedan samlas dessa på biblioteket så att alla ska kunna låna dem vid behov. Clara sade att göra en sagolåda behöver inte bara avancerat utan man kan göra hur man vill vid sagolåds- tillverkning.

Fanny menade att litteratur är viktigt, att både berätta och läsa är väldigt betydelsefullt för barnen. Det är något som man kan göra spännande både för barnen och för sig själv. Fanny ansåg att barnen märker om pedagogen tycker det är roligt att läsa, det märks på rösten och på kroppsspråket. När pedagogen som läser eller berättar visar ett genuint intresse tycker barnen det är mycket roligare att lyssna än om pedagogen bara läser monotont utan känsla. Monoton känslolös läsning ansåg Fanny är meningslöst och menade att det kan man vara utan. Fanny ansåg att alla i hennes arbetslag har ett intresse för barnlitteratur även om de har olika områden som de brinner extra för. Fanny berättade att hon har vidareutbildat sig genom en berättarkurs vilket kanske visar på extra intresse för litteraturarbete. Hon sade även att hennes litterära intresse säkert beror på hennes uppväxt, då hon ständigt var omgiven av barnlitteratur och uppmuntrades till läsning.

Berit berättade om Boktipset, som är ett projekt som hennes förskola har. Det innebär att ett barn ibland får ta med sig en påse hem och de får välja ut en favoritbok som de tar med till förskolan. På förskolan får barnet sedan sitta framför sina kompisar och berätta om boken för dem, varför den är favoriten eller vem de har fått den av och så vidare.

Anna berättade att det är jätteroligt att läsa och hon tror att om man visar barnen sin läslust så smittar det av sig på dem. Det ska finnas böcker framme och det ska kännas naturligt att gå och sätta sig med en bok. Anna ansåg även att det måste få vara lugnt och stilla ibland så att man kan sätta sig och läsa färdigt en bok utan att bli avbruten. Anna påpekade det muntliga berättandets kraft, att det emellanåt kan vara skönt att berätta fritt utan att vara styrd av boken. Berättar man historien utan boken behöver inte barnen tänka på om de ser bilderna eller inte utan de kan bara fokusera på att lyssna. Anna berättade att de ofta använder kapitelböcker och det har fungerat jättebra. Hon sade även att det gäller att välja böcker med omsorg, böcker som intresserar barnen.

4.5 Analys av resultat

Samtliga informanter anser att barnlitteratur är viktigt och att dess betydelse för arbete i förskolan är stor. Flera av pedagogerna belyser att det svenska kulturarvet bör tas vara på och de menar att genom arbete med barnlitteratur kan det ske. De påpekar att läsning av barnlitteratur kan innebära ett mångsidigt arbete som på olika sätt kan tas in i förskoleverksamheten. Pedagogerna anser att barnlitteratur är ett bra hjälpmedel att använda sig av eftersom det kan stimulera språkutveckling, fantasi och bearbetning av känslor och konflikter.

Allmän tidsbrist, brist på planeringstid, stora grupper samt barnens olika åldrar är faktorer som informanterna beskriver som hinder då vi frågar dem om regelbundet användande av barnlitteratur i förskolan. Endast ett fåtal lässtunder är planerade på förskolorna, resten sker på barnens initiativ, om pedagogerna finner tid till att läsa/berätta. När läsning sker är det, på några förskolor, barnen som bestämmer längden på lässtunden. På de andra finns en bestämd tid på hur lång lässtunderna får vara. Doris berättade att på hennes förskola har de en planerad sagostund en gång i veckan. Vi kan konstatera att på de flesta av informanternas arbetsplatser finns inga regelbundna rutiner kring läsning mer än läsvidan som äger rum efter lunch där syftet är att lugna ner barnen och i vissa fall få dem att somna. På Fannys förskola uppmuntras läsning och barnen får gärna ta med egna böcker som då uppmärksammas och läses av pedagogerna. Temaarbetet förekom på några ställen och då använder pedagogerna ofta barnböcker, fast i varierad mängd.

Miljön och stämningen kring lässtunden påverkar läsningen, ansåg merparten av informanterna. Det mesta av den läsning som sker på förskolorna äger rum i en soffa eller i en samlingsring då barnen sitter på golvet. Ett fåtal av pedagogerna har ett sagorum eller en sagohörna som endast används för berättande eller läsning av böcker. Olika ritualer och ramsor använder Fanny och Clara vid inledningen av lässtunderna för att skapa en magi kring läsningen och för att barnen ska veta vad som händer skall. Pedagogerna prioriterar olika saker vid lässtunderna med barnen. Alla utom Berit tycker att lugn och ro är viktigt för att läsningen ska hamna i fokus. Berit anser det bäst att sitta och läsa mitt bland alla andra barn som inte lyssnar på sagan eftersom hon vill ha uppsyn över allt som händer på avdelningen. När vi frågade samtliga informanter om hur många barn de anser vara idealantalet vid en lässtund varierade svaren mellan ett till sex barn. Några pedagoger belyste svårigheter med att läsa

med en för stor barngrupp. Det är då viktigt att hitta en berättelse som fångslar samtliga barn. Vid frågan om vad påverkar pedagogerna vid val av barnlitteratur fick vi väldigt varierande svar. Tillgänglighet av böcker, pedagogernas egna åsikter och barnens intresse var några av de faktorer som informanterna anser påverkar litteraturvalen. Samarbete med kommunernas bibliotek existerar men är, enligt vår mening, bristfällig på de flesta av förskolorna.

Vi kan konstatera att bearbetning och uppföljning kring lässtunder varierar väldigt på förskolorna och är överlag otillräcklig. Ett fåtal av informanterna visar ett klart intresse för barnlitteratur vilket även påverkar deras svar på våra frågor. Vi kan se en tydlig skillnad på medvetenhet kring arbete med barnlitteratur bland de olika pedagogerna. De pedagoger som visar ett klart intresse för barnlitteratur kan för oss på ett klart och tydligt sätt motivera varför de arbetar på det sätt de gör. Deras tankesätt stämmer överens med arbetet de utför vilket visar oss att metarefleksion existerar. När vi frågade informanterna om de ville tillägga något mer än de svar de gav på frågorna fick vi även då väldigt olika svar, vilket också kan förklaras av pedagogernas varierande intresse inom området barnlitteratur. Vi märker en tydlig skillnad pedagogerna emellan och kan tyvärr konstatera att de mer medvetna och reflekterande pedagogerna inte är i majoritet.

5. DISKUSSION

I denna del knyter vi samman forskningsbakgrunden med våra frågeställningar och empiriska del, för att kunna diskutera och dra slutsatser av vår undersökning.

5.1 Förskollärare och arbete med lässtunder

Vi kan konstatera att alla våra informanter anser att barnlitteratur är en viktig del av förskoleverksamheten, vilket vi finner intressant eftersom det är stor spridning på användandet av barnlitteratur på förskolorna. Fanny och Doris tog upp betydelsen av att bevara kulturarvet eftersom det finns en lång berättar- och lästradition i Sverige. Enligt den danska författaren Eskebaek Larsens artikel "Litteratur og Laereplaner" (*Nedslag i børnelitteraturforskningen Årgang 7, 2006*) har vi svenskar ett gott rykte när det gäller användande av barnlitteratur. Men när det kommer till uppföljning, samtal och bearbetning av läsningen menar Eskebaek Larsen att vi svenskar inte är mycket bättre än våra nordiska grannar. Vi ställer frågan om det är det en sann bild av hur svenskar använder barnlitteraturen? Vår undersökning visar att ett intresse för barnlitteratur existerar bland samtliga informanter men den visar även att endast ett fåtal pedagoger planerar och utför lässtunder på ett medvetet sätt och för att sedan vidareutveckla dem. Elin svarade kort att de inte har några planerade lässtunder alls medan de andra har planerade lässtunder, dock inte regelbundet. Doris berättade att de får lite tid att sitta och planera att de ofta får diskutera hur de ska arbeta medan de samtidigt gör något annat ute i verksamheten. Berit och hennes kollegor hade en planerad lässtund varje dag, vilket var läsvidan som ägde rum efter maten. Resterande eventuella lässtunder sker spontant på barnens initiativ.

Fanny och Anna berättade båda att de ofta arbetar i teman, vilket gör att upplägget på deras arbete varierar. Granberg (1996) anser att samtliga pedagoger i förskolan är av den uppfattningen att barnlitteraturen bör ha en naturlig plats i verksamheten, men syfte och lämplig metod reflekteras sällan över. Enligt Granberg använder förskolepedagoger barnböcker i sitt vardagliga arbete men de funderar inte över varför de använder böcker. Det stämmer överens med vår undersökning som visar att pedagogerna ser vikten av att använda barnlitteratur men trots det så reflekterar de flesta inte över på vilka sätt eller hur ofta barnlitteratur används. Vi finner att pedagogerna har lätt för att berätta om hur viktigt det är

att läsa med barnen, men när det väl kommer till själva läsningen brister många av pedagogernas argument eftersom de inte lever som de lär.

I Kårelands och Lindh-Munthers artikel "Förskolan som litterär miljö" (Kåreland, Lindh-Munther, 2005) undersökning har det framkommit att pedagoger ofta läser innan maten och de flesta även har en planerad stund efter maten, en så kallad "läsvila". I vår undersökning har det visat sig att merparten av informanterna också har lässtund innan lunch och en "läsvila" efter lunch. En del av informanterna har enbart haft de två lästunderna under dagen medan några av de andra har läsning under hela dagen, närhelst barnen vill och tid finns. Barnböcker används ofta vid högläsning och då menar Granberg att syftet enbart är att lugna ner barnen och få dem att sitta stilla under en viss tidsperiod. Henriksson (2006) hävdar även det och anser att det är fel att enbart använda böcker på det sättet. Vi samtycker med Granberg och Henriksson som menar att böcker ska göra barnen aktiva likaväl som de ska få barnen att slappna av. Henriksson menar att en lässtund ska på ett nästintill förtrollande sätt släppa in barnen i fantasins värld och aktivera barnen istället för att enbart söva dem. Vi anser liksom Henriksson att lästunder ska vara medryckande inte bedövande. Doris tyckte att det är viktigt att inte bara läsa med barnen när de är trötta utan läsning ska ske under hela dagen, men i den mån det går. Vi anser att förskollärare måste synliggöra den mångfald som finns i barnlitteratur för att barns litterära intresse ska bevaras. Vi anser att det är av största vikt att ta hänsyn till barnets intressen och läsvanor och utifrån det planera lästunderna. Dejke (2006) anser även att pedagogerna måste anpassa sagorna efter barnens ålder och utgå från vilka erfarenheter de har att lyssna på sagor.

Dejke (2006) förklarar att om barnen upplevs som väldigt livliga och bråkiga, använder pedagoger oftast av en sagosamling för att dämpa barnen. Författaren tycker inte att det är ett bra alternativ eftersom de barnen förmodligen inte är mottagliga för en sagostund, vilket kan resultera i många avbrott under sagoläsningen. Anna svarade att ibland får lästunden avbrytas om det förekommer mycket störningar. Berit ansåg däremot att det är bra att sitta "mitt i smeten" för då kan man se vad alla de andra barnen gör och på så sätt ha uppsikt över verksamheten. Detta gör oss förbryllade eftersom vi undrar hur mycket uppmärksamhet Berit ägnar åt själva lästunden och åt det som händer runt omkring soffan? Personligen skulle vi finna det väldigt störande att inte få sitta ostört och läsa och vi funderar även på hur mycket barnen som sitter och lyssnar på Berit får ut av läsningen. Störs de inte av allt ljud runt omkring? Dejke (2006) påpekar hur viktigt det är att låta sagostunden vara helig och att

barnen helst ska få lyssna på sagan i lugn och ro utan avbrott. Författaren säger dock att om avbrott sker kan de flesta barn hitta tillbaka till sagans värld igen när avbrottet är över. Vi är av den uppfattningen att många barn, särskilt barn i behov särskild stöd, har svårt att hitta tillbaka om avbrott sker. Vi anser inte att barn bör generaliseras på det sättet utan pedagogerna bör se till att lässtunden sker i en avskild miljö där fokus ligger på boken eller berättelsen. Fanny ansåg att det ska kännas att man kliver in i sagans värld. Vi instämmer helhjärtat med Fannys tankar och vi menar att under en lässtund ska man vara helt fokuserad på det man gör och inte ha en massa som stör i bakgrunden. Både Lindhagen (1997) och Chambers (1995) diskuterar olika faktorer som kan påverka lässtunden. Rummet och den närliggande miljön kan vara av stor betydelse men bokvalet, tidpunkten och även läsarens/berättarens humör kan påverka stämningen under läsningen. Dessa faktorer anser vi att långt ifrån alla informanter reflekterar över.

Rum som inretts enbart för sagoarbete finns på några av förskolorna. Barnlitteratur används där på olika sätt. Böckerna läses men ibland används böckerna enbart som utgångspunkt för vidare arbete. För oss signalerar detta att barnlitteratur och sagoarbete är av stor betydelse, då ett rum eller en hörna inretts för endast läsning/berättande. Fanny berättade att på avdelningen för de yngsta barnen finns en soffa med avsågade ben samt en liten bokhylla där barnen själva kan plocka böcker. Bland de äldre barnen finns en läshörna som ligger lite avsides där barnen kan sitta i lugn och ro och lyssna på en saga eller läsa själva. Det visar, enligt oss, ett medvetet tänkande kring läsmiljöer. Vi anser att det är väldigt bra att visa barnen att böcker är av betydelse genom att ordna särskilda platser där endast läsning eller litteraturrelaterade aktiviteter får äga rum.

5.2 Barnlitteratur i dagens samhälle

Vi tycker att Doris lyfter en mycket viktig sak i sin intervju. Hon påpekar hur viktigt det är att få in barnlitteratur i verksamheten eftersom boken idag får konkurrera med ett flertal andra medier. Håller dagens stora utbud av olika medier på att slå ut barnboken? Enligt Kåreland (2001) är det en kamp om bokens överlevnad i dagens samhälle. Författaren menar att om boken ska överleva måste barnen få tillfälle och tid till läsoplevelser och först då vaknar intresse för böcker hos barnen. Vi anser att för att det ska vara möjligt måste ett uppvaknande ske ute på förskolorna så att ett mer medvetet arbete med barnlitteratur tillämpas. Det är

genom ett medvetet arbete med litteratur i förskolan barnen får läsintresse och genom läslust kan de få goda förutsättningar inför det fortsatta lärandet i skolan. Kåreland är av den uppfattningen att de flesta barn idag ställer sig kritiska till att behöva läsa böcker och det har visat sig att deras läsförmåga är försämrad. Samtidigt hävdar Ekström i artikeln ”Små barns språkvärld”, att läsning i hemmiljön har minskat på senare år (Ekström, 2002). Vi ställer oss frågande till hur mycket läsningen har minskat och i vilken utsträckning den minskade läsningen i hemmiljön och i förskolan påverkar barns läsförmåga? Förskollärarna bör enligt vår mening lägga stor tyngd vid arbete med barnlitteratur för att stimulera barnens språkutveckling vidare och för att förbereda dem inför skolan. Granberg (1996) tar upp sagostundens/lässtundens olika pedagogiska funktioner och menar att det finns många syften med aktivt använda sig av mycket barnlitteratur i förskolan (Se bilaga 1). Vi anser även att det är viktigt att som pedagog försöka påverka föräldrarna till att läsa mer för sina barn. När vi frågade Clara om bokpåsarna utnyttjas av alla barn svarade hon att det tyvärr är samma antal barn som lånar påsarna om och om igen. Clara hade gärna sett att de barn som aldrig lånar en bokpåse skulle få upp ögonen för dem. Oftast är det de barnen som är i stort behov av läsning av böcker. Vi ställer oss kritiska till varför inte alla tar till vara på denna tillgång? Har föräldrar inte tid att låna böcker när de till och med finns att ta med på förskolan? Vad är det som gör att böckerna inte prioriteras? Clara berättade även om gratisboken som alla får på BVC när de föds och hur få föräldrar det är som hämtar ut denna bok. Varför hämtas inte boken ut? Vi känner att läsning med barn ofta prioriteras alltför långt ner på människors dagliga ”att göra-listor”, vilket är beklagligt för barnen. För att det lilla barnet ska kunna utveckla sitt språk är det viktigt att han/hon får höra språket brukas regelbundet i olika former och vad kan då vara bättre än att berätta och läsa för barnet?

5.3 Bearbetning och vidareutveckling av lässtunder

Enligt vår undersökning finns det blandade känslor kring vad som räknas som bearbetning och uppföljning av en lässtund. Är alla pedagoger medvetna om sitt arbete med barnen eller agerar många av ren slentrian? I vår undersökning framkom det att Elin tycker att det är svårt att fullfölja lässtunder och ha bearbetning av lässtunder, eftersom hon arbetar på en åldersblandad avdelning. Vi ställer oss frågande till Elins uttalande. Om pedagogerna har en god planering i verksamheten, bör det väl inte vara några problem att fullfölja lässtunderna och vidareutveckla dem, oavsett vad det är för ålder på barnen. I Kårelands och Lindh-

Munthers artikel "Förskolan som litterär miljö" undersökning svarade en del av pedagogerna att de tvingas att säga nej eftersom det inte finns någon möjlighet att hinna läsa sagor, när barnen kommer och ber om en lässtund (Kåreland, Lindh-Munther, 2005). En fråga som då genast uppkommer är vad som kan vara så mycket viktigare än lässtunder med barnen? Vad är det som på förskolan prioriteras högre än barnets språkliga utveckling?

Fanny och Clara påpekar att det är bra om man kan dela upp barnen i mindre grupper för då kan varje barn få möjlighet att uttrycka sina tankar. Vi tycker det är positivt att några av pedagogerna reflekterar över de fördelar som finns att finna med mindre barngrupper. Genom att reflektera över förhållnings- och arbetssätt kan pedagogerna förändra och förbättra verksamheten. Dahlgren et al (1999) påpekar att vid bearbetning av barnlitteratur bör vidareutvecklingen baseras på barnens intresse. Det gäller att vara lyhörd inför barnens tankar och göra dem vana vid att bearbeta berättelser på olika sätt så att de så småningom tar egna initiativ till olika uppföljningsmetoder. Enligt vår mening råder det stor brist på uppföljning och bearbetning hos merparten av de pedagoger som vi har intervjuat. Flera av pedagogerna verkar inte ha någon direkt tanke bakom användandet av barnlitteratur mer än att lugna ner barnen. Vi ställer oss väldigt kritiska till att endast använda läsning och berättande som en metod att lugna barnen, även om vi förstår att det i vissa fall kan vara nödvändigt. Läsning och berättande är, enligt vår mening, en möjlighet för pedagogerna att möta barnen i deras erfarenhetsvärld, känslövärld och fantasivärld.

5.4 Potentiella effekter av lässtunder samt förskollärares uppdrag

Är det bra att lära små barn att läsa eller hämmas deras kreativitet och fantasi? Tappar barnet intresset för läsning när det börjar skolan och blir dess sociala kompetens lidande? Det är frågor som ställs av kritiker till läsinlärning i förskolan. Svensson (1998) anser att dessa eventuella konsekvenser som ofta uppmålas inte kan generaliseras över alla barn och all undervisning ska enligt rådande styrdokument individanpassas, vilket innebär att pedagogerna ska se till individens intresse och behov. Författaren menar att små barn behöver ständig språklig uppmuntran och det är oerhört väsentligt att det är av kvalitet eftersom barnets allmänna utveckling också berörs. Vi är av den uppfattningen att pedagoger bör se till det enskilda barnets behov och planera arbetet utifrån de behov och intressen som finns i just den barngruppen. Berit ställer sig skeptisk till att använda kapitelböcker i förskolan medan Anna

anser att det fungerar jättebra. Fanny säger att det gäller att hitta böcker som engagerar och intresserar barnen. Vi instämmer med Fanny och vi anser att barnens ålder kan spela roll när det gäller val av böcker. Med äldre barn kan lässtunderna bli längre och mer avancerade medan med yngre barn får pedagogen kanske anpassa bokvalet till en kortare lässtund. Om pedagogen har en blandad åldersgrupp så måste pedagogen tänka på barnens olika åldrar och på ett flexibelt sätt hitta en lösning som tilltalar alla.

I läroplanen för förskolan, Lpfö 98 (Skolverket, 2006) står det att vi ska uppmuntra barnen till att språkleka på olika sätt. Vårt språk är en del av vår identitet. En del av vårt uppdrag som förskollärare är att stödja och uppmuntra barns kunskapssökande och självutveckling. Enligt oss finns inget bättre sätt än att låta barnlitteratur och arbete kring det få en stor del av barnens vardag i förskolan. Fanny hävdade att barnen märker om pedagogen tycker det är roligt att läsa, det märks på rösten och på kroppsspråket. När pedagogen som läser eller berättar visar ett genuint intresse tycker barnen det är mycket roligare att lyssna, än om pedagogen bara läser monotont utan känsla. Anna berättade att hon tycker att det är jätteroligt att läsa och hon tror att om man visar barnen sin läslust smittar det av sig på dem. Genom böckernas fantastiska berättelser anser vi att varje barn kan finna en förstående vän som de kan relatera sitt liv med. Genom litterära möten med andra kulturer och andras vardagar kan barns vyer vidgas och öka deras förståelse för varandra. Vuxna är förskolebarnens förmedlare av litteraturens fantastiska värld. Hur kan vi få alla vackra tankar att bli verklighet för varje barn i förskolan? Hur enas vi om vilka vägar vi ska gå och hur kan vi vuxna bli mer medvetna om barnlitteraturens betydelse för barns språkutveckling?

6. SAMMANFATTNING

Med våra frågeställningar ville vi undersöka förskollärares arbete med barnlitteratur. På vilka sätt använder förskollärare barnböcker, hur lägger de upp planering kring lässtunder och på vilka sätt kan det få effekt på barns språkliga utveckling? I vår bakgrund stödjer vi oss mot läroplanen för förskolan, Lpfö98, samt en undersökning gjord av Kåreland och Lindh-Munther (Kåreland, Lindh-Munther, 2005) där några förskollärare förklarar hur de arbetar med barnböcker i förskolan. Efter bakgrunden beskrivs vårt syfte vilket är att synliggöra förskollärarnas arbete med barnlitteratur och dess betydelse för barns utveckling i Oförskolan. Vi vill på så sätt försöka förtydliga barnlitteraturens plats i dagens förskola. Vår förklaring av syftet följs av ett stycke där vi förklarar ett antal återkommande ord närmare. Dispositionen efterkommer sedan där uppsatsens olika kapitel presenteras.

Forskningsbakgrunden inleder nästa kapitel som är indelat i åtta underrubriker. I forskningsbakgrundens första avsnitt delger vi olika forskare och författares tankar om läsning och verbal kommunikation, läsningens betydelse för små barns utveckling och vuxnas roll i språkutvecklingen. Därefter diskuteras förskollärarens kunskaps- och ansvarsområde och pedagogens roll i barnets språkliga utveckling i förskolan. Barnbokens betydelse i dagens samhälle avhandlas i nästa del och en variation av författare ger sin synpunkt på hur barnboken prioriteras och hur framtiden ser ut för barnlitteratur. Vikten av att läslusten bevaras hos barn diskuteras också. Följande stycke i forskningsbakgrunden handlar om barnlitteraturutbudet, vad som påverkar bokvalen, vikten av att välja rätt böcker, och att ha kunskap om de böcker som väljs. Förskollärarens syfte med lässtunder, böckernas funktion och lässtundernas utseende diskuteras i nästkommande del. Författare tar upp rummets betydelse och närmiljöns påverkan på lässtunderna. Läsning i hemmiljö tas även upp. I forskningsbakgrundens avslutande avsnitt behandlas lässtundernas eventuella uppföljningsarbete och vikten av att ha ett nära samarbete med barnens föräldrar.

Problempreciseringen kommer sedan där vi redogör våra frågeställningar som ligger till grund för uppsatsen. Vi ställer oss frågan hur arbete med lässtunder i förskolan kan se ut och vad som styr förskollärarnas planering. Vi ställer också frågan vilka effekter som kan uppnås med lästunder i förskolan. Efter problempreciseringen följer vår empiriska del där vi inledningsvis redogör vår undersökningsmetod och vårt material. Vi har använt oss av intervju som metod och videokamera som intervjumaterial. Vi diskuterar sedan informanternas rättigheter och

intervjuarens skyldigheter utifrån *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällelig forskning* (2002), Informanterna presenteras i avsnittet efter och där motiveras även valet av informanter. Empiridelen avslutas med en resultatdel med informanternas intervjusvar samt en analysdel. Uppsatsen avslutas med en diskussionsdel där forskningsbakgrunden, problemformuleringen och empiridelen knyts samman. Det har framkommit att barnlitteratur används i samtliga förskolor men endast ett fåtal av förskollärarna bearbetar medvetet böckerna samt vidareutvecklar lästunderna. Hos många av informanterna är endast "läsvilan" planerad. Det finns en övergripande brist på medvetet tänkande kring arbete med barnlitteratur, vilket verkligen är beklagligt för barnens språkutveckling.

REFERENSER

- Chambers Aidan, (1993) *Böcker inom oss, om boksamtal*, Rabén & Sjögren Bokförlag, Stockholm.
- Chambers, Aidan (1995) *Böcker omkring oss - om läsmiljö*, Norstedts förlag AB; Stockholm.
- Dahlgren Gösta, Gustafsson Kajsa, Mellgren Elisabeth (2006) *Barn upptäcker skriftspråket*, andra upplagan Liber AB, Stockholm.
- Dejke Helén (2006) *Berätta för barn*, Runa Förlag.
- Denscombe Martyn (2000) *Forskningshandboken*, Studentlitteratur, Lund
- Ekelund, Gabriella (2007) *Om barn och böcker - Samtal kring berättelser*, Sveriges Utbildningsradio, Stockholm.
- Ekström (2002) "Små barns språkvärld" i *Fickla, avloppsrör och stjärnprickig*. En bok för alla.
- Ekström & Isaksson (1997) *Bildglädje och läslust*, En bok för alla AB
- Fagerli, Oddvar, Lillemyr Ole Fredrik, Söbestad Frode (2001), *Vad är förskolepedagogik*, Studentlitteratur, Lund.
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällelig forskning* (2002), Vetenskapsrådet. Stockholm: Vetenskapsrådet. <http://www.vr.se>
- Granberg, Ann (1996) *Småbarns sagostund, kultur, språk och lek*, 3:e upplagan, Liber AB, Stockholm.
- Henriksson, Lisa, (2000), *Bokpuffar, lekideér kring bilderböcker för förskola och lägre skolstadier*, En bok för alla AB.
- Henriksson, Lisa (2006), *Nya bokpuffar*, En bok för alla AB.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund.
- Kåreland, Lena (2001) *Möte med barnboken*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm.
- Kåreland, Lena, Lindh- Munther, Agneta (2005) *Modig och stark- eller ligga lågt: Förskolan som litterär miljö*. Natur och Kultur, Stockholm
- Kåreland, Lena, Lindh- Munther, Agneta (2005) *Modig och stark- eller ligga lågt: (S)könlitteraturen i förskolan*. Natur och Kultur, Stockholm
- Lindhagen, Marie (1997) *En säck full med sagor*, Ekelunds förlag AB, Solna.
- Lindqvist, Gunilla (1996), *Lekens möjligheter*, Studentlitteratur, Lund.
- Lindö, Rigmor (2002), *Det gränslösa språkrummet, Om barns tal- och skriftspråk i didaktiskt perspektiv*, andra upplagan, Studentlitteratur, Lund.

Nedslag i børnelitteraturforskningen Årgang 7, (2006) utgiven av Center for Børnelitteraturskriftserie, Roskilde Universitetsforlag.

Pramling, Ingrid, Asplund Carlsson Maj, Klerfelt Anna (1993) *Lära av sagan*, Studentlitteratur, Lund.

Pramling Samuelsson Ingrid & Sheridan, Sonja (2006) *Lärandets grogrund*, Studentlitteratur, Lund.

Rhedin (2002) "Bilderboken som dörröppnare till kulturen" i *Fickla, avloppsrör och stjärnpickig*. En bok för alla

Skolverket, (2006) *Läroplan för förskolan Lpfö 98*

Svenska Akademien (2006) *Svenska Akademiens ordlista över det svenska språket*, Norstedts Akademiska förlag, Stockholm

Svensson, Ann-Katrin, (1998), *Barnet, språket och miljön*, Studentlitteratur, Lund.

Svensson, Ann-Katrin, (1995), *Språkglädje, språklekar i förskola och skola*, Studentlitteratur, Lund.

Söderbergh Ragnhild (1988), *Barnets tidiga språkutveckling*, andra upplagan, Gleerups förlag, Malmö.

Trost, Jan (2005) *Kvalitativa Intervjuer*, Studentlitteratur, Lund

Tuomela (2002), "Att få en syl i vädret" i *Fickla, avloppsrör och stjärnpickig*. En bok för alla
Vygotkij, Lev Semenovich (1995), *Fantasi och kreativitet i barndomen*, Bokförlaget Daidalos, Göteborg.

Öhman, Margareta (2003) *Empati genom lek och språk*, Liber AB, Stockholm.

Barnlitteratur som nämns i Resultat- och Analysdel

Landström Olof & Lena (1995) *Bu och Bä på kalashumör*, Rabén & Sjögren

Beskow Elsa (1897) *Sagan om den lilla lilla gumman*, Bonnier Carlsen

Bergström Gunilla (1917-) *Alfons-böckerna*, Rabén & Sjögren

Bockarna Bruse är en norsk folksaga som finns i många olika versioner

Nordqvist Sven (1984-) *Pettson-böckerna*, Opal

Boken som ges ut på BVC i olika kommuner heter *Barnens första bok* och är en antologi sammanställd av Siv Wideberg och Malin Wedsberg, utgiven av En bok för alla

Bilaga 1

Forskningsbakgrund, stycke 2.2 Förskolläraren och det språklekande barnet
Ur Granbergs *SMÅBARNNS SAGOSTUND, Kultur, språk och lek* (1996) s 47

Syftet med sagostunden

Sagostundens pedagogiska uppgift:

UNDERHÅLLANDE. Sagostunden ska locka, engagera och roa barnen när de har roligt.

GRUPPSTÄRKANDE. Sagostunden ger barnen en gemensam, positivt upplevelse vilket stärker samhörigheten i barngruppen.

SPRÅKUTVECKLANDE. Sagoberättaren blir en språklig förebild både vad gäller uttal, meningsbyggnad, nya ord och begrepp.

JAGSTÄRKANDE. Sagostunden uppmuntrar barnen till att ta initiativ och till att berätta själva.

KONCENTRATIONSTRÄNANDE. Sagostunden lockar barnen till att lyssna aktivt till berättarens ord och ta till >>bildspråket<<.

KUNSKAPSFÖRMEDLANDE. Sagostunden kan förmedla information om människor, djur, företeelser och sammanhang.

KULTURBÄRANDE. Sagostunden ger barnen en kulturell upplevelse som förmedlar moral och tradition.

INTRESSEVÄCKANDE. Sagostunden kan skapa intresse för litteratur och kultur hos barnen.

FANTASIEGGANDE. Sagostunden kan väcka barnens fantasi. De lockas att använda och vidareutveckla den.

EMPATIGRUNDANDE. Sagostunden ger barnen tillfälle att identifiera sig med och känna sympati för sagans figurer. Därmed kan de få begynnande förståelse för känslor och upplevelser. Kunskaper och erfarenheter lär barnen in genom lek, de lär

Bilaga 2

Intervjufrågor till 6 förskollärare

1. Hur ser du på barnlitteratur och dess betydelse för arbete i förskolan?
2. Vilka syften har du med att använda barnlitteratur i din barngrupp?
3. Hur planerar ni era lässtunder?
4. Vid vilken tidpunkt under dagen har ni lässtund?
5. Hur lång brukar varje lässtund vara?
6. Var någonstans äger lässtunderna rum? Hur kommer det sig att ni har valt just den platsen?
7. Hur stora grupper har ni vid planerad lässtund?
8. Vad styr ditt val av litteratur?
9. Hur stor påverkan har barnen vid litteraturvalen?
10. På vilka sätt arbetar ni med uppföljning kring lässtunderna?
11. Övriga kommentarer

Har du intresse av att bli informerad om resultatet från denna undersökning?